

นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ.2545-2554)

ส่วนที่ 1 แนวความคิดและทิศทางการพัฒนา

1. วัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 1.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป
 - 1.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ
 - 2.1 เงื่อนไขภายใน
 - 2.2 เงื่อนไขภายนอก
3. ข้อสมมติฐาน
4. ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 4.1 ทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 4.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

ส่วนที่ 2 แนวทางในการกำหนดนโยบายและ แผนการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1. นโยบาย การจัดบริการ และงบประมาณในช่วงที่ผ่านมา
 - 1.1 นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 1.2 การจัดบริการและหน่วยบริการของหน่วยงานราชการ
 - 1.3 การวิเคราะห์งบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานภาครัฐ
2. สถานการณ์และแนวโน้มของเด็กและเยาวชน
 - 2.1 โครงสร้างประชากรเด็กและเยาวชน
 - 2.2 คุณภาพของเด็กและเยาวชน
 - 2.3 ทบทวนความต้องการของเด็กและเยาวชน
 - 2.4 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม
3. เครื่องชี้วัดหรือดัชนี

ส่วนที่ 3 นโยบายและวิธีการหลัก

1. วิสัยทัศน์

2. คุณลักษณะเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์

3. นโยบายเยาวชนแห่งชาติ

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนา

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 1.1 ด้านสุขภาพและการป้องกัน
 - 1.2 ด้านสติปัญญาและความสามารถในการทำงาน
 - 1.3 ด้านอารมณ์และความรับผิดชอบตามวัย
 - 1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม
2. ยุทธศาสตร์พัฒนาครอบครัวและชุมชน
3. ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ
 - 3.1 ด้านการบริหารและการจัดการ
 - 3.2 ด้านการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย
 - 3.3 ด้านการระดมทรัพยากร

5. กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชน

6. แนวทางการจัดทำเครื่องชี้วัด

ภาคผนวก

<u>ตารางที่ 1</u>	ตารางการจัดสรรงบประมาณประจำปีงบประมาณ 2543
<u>ตารางที่ 2</u>	การใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนประจำปีงบประมาณ 2543 จำแนกตามยุทธศาสตร์การพัฒนาฯ
<u>ตารางที่ 3</u>	การใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนประจำปีงบประมาณ 2543 จำแนกตามหน่วยงาน/กลุ่มเป้าหมาย
<u>ตารางที่ 4</u>	ตารางแสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนไทย
<u>กราฟ 1</u>	แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนไทยเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด
<u>กราฟ 2</u>	แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนเพศชาย
<u>กราฟ 3</u>	แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนเพศหญิง
<u>นิยามศัพท์</u>	

คำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ที่ 5/2541

ส่วนที่ 1

แนวความคิดและทิศทางการพัฒนา

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ให้ความหมายของเยาวชนว่าเป็นบุคคลอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 80 กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้าง และพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน เยาวชนจึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์และวิถีชีวิตของประเทศไทยที่สมควรได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพและสอดคล้องกับพัฒนาการของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม

ดังนั้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้แบ่งกลุ่มการพัฒนาตามช่วงอายุและสถานะความเป็นอยู่ เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการที่ตอบสนองพัฒนาการของเด็กและเยาวชนแต่ละวัย และการคุ้มครองทางกฎหมาย ดังนี้

1. การแบ่งกลุ่มตามช่วงอายุ ได้แก่ กลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี กลุ่มเด็กอายุ 6 - 14 ปี และกลุ่มเยาวชนอายุ 15 - 25 ปี

2. การแบ่งกลุ่มตามสถานะความเป็นอยู่ ได้แก่

2.1 เด็กในภาวะยากลำบาก คือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ประสบปัญหาและไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษอย่างมากเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

2.2 เด็กที่มีความสามารถพิเศษ คือ เด็กที่มีศักยภาพและความสามารถพิเศษทางด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

2.3 กลุ่มปกติทั่วไป คือ เด็กและเยาวชนที่มีอยู่ในกลุ่มที่ 1 และ 2

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นอิทธิพลและแรงบีบบังคับของสภาพแวดล้อมภายนอก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นทั้งโอกาสและภัยอันตรายต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นการปรับแนวคิดและกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นความจำเป็นสำหรับสังคมไทยโดยรวม

1. วัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

- 1) เพื่อปรับนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นให้เกิดความอยู่ดีกินดีของคนไทย และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา
- 2) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสามารถปรับตัวได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
- 3) เพื่อปรับยุทธวิธีการทำงานร่วมกัน อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

- 1) เพื่อกำหนดความรับผิดชอบทางสังคม โดยมองจากความต้องการของเด็กและเยาวชน ครอบครัว และชุมชน
- 2) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับแนวคิดและวิธีการจัดการให้แก่เด็กและเยาวชนตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล
- 3) เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ ตลอดจนป้องกันปัญหาที่เด็กและเยาวชนต้องเผชิญในปัจจุบัน

2. เจื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ

การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมเพื่อเป็นประชากรที่มีคุณภาพในสังคมไทย และเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นั้น ต้องอาศัยหลักประกันและเจื่อนไขหลายประการ เพื่อผลักดันความคิด พฤติกรรมของทุกคน ทุกช่วงอายุ ในสังคม ตลอดจนกลไกการบริหารทุกระดับให้มีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทส่งเสริมและสนับสนุน อันจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 เจื่อนไขภายใน

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ในฐานะเป็นบุคคลที่มีสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ดังนี้ มาตรา 4 กำหนดให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง มาตรา 28

ระบุว่า บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 30 กำหนดให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันและการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ จะกระทำไม่ได้ มาตรา 80 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน และมาตรา 105 กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคมของทุกปีที่มีการเลือกตั้ง เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง ทำให้สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของพลเมืองมีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2) การปฏิรูประบบราชการ ส่วนราชการเป็นจำนวนมากได้ทบทวนสถานภาพและบทบาทของตนเอง เพื่อปรับตัวให้สนองตอบต่อปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการปรับระบบการทำงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ เพราะประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองตามกระแสประชาธิปไตย รู้จักเรียกร้องสิทธิในฐานะผู้เสียภาษีและเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการจัดบริการและสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายราชการในการจัดบริการ

3) การปฏิรูปทางการศึกษา ทิศทางของการพัฒนาประเทศแม้จะเน้นความร่วมมือและการแข่งขันทางเศรษฐกิจพร้อมกับความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม หากการศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการสำคัญที่เอื้อต่อสภาพสังคมไทยในอนาคตเช่นกัน โดยเฉพาะในลักษณะที่มุ่งพัฒนาบุคคล ครอบครัว และการฝึกกำลังเป็นชุมชน ดังนั้นจึงมีการปรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

4) การปฏิรูประบบสุขภาพ มีการกำหนดเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชน ในปี 2545-2549 เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาสาธารณสุขให้สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลกระทบกับปัญหาสุขภาพ และระบบสาธารณสุข โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนด้านสุขภาพอนามัย เสริมสร้างให้มีความรู้ ส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรค ดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัวควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยสิ่งแวดล้อม รวมทั้งระบบบริการสาธารณสุข ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบบริหารจัดการ และสภาวะแวดล้อมต่างๆ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพและพละานามัยที่ดี รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในบางโรคที่ยังแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

5) การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสังคมและครอบครัว การพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่สามารถกระทำได้ตามลำพัง แต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ซึ่งจะต้องร่วมกันรับผิดชอบด้วย เพราะเด็กและเยาวชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทางด้านโครงสร้างของสังคม ซึ่งมีสภาพที่กำหนดโดยระดับอายุของบุคคลและมีความสัมพันธ์กับวัยอื่นๆ การเริ่มต้นจากแบบฉบับของแต่ละบุคคลในวัยเด็กจะคงความคุ้นเคยกับค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม และส่งผลไปสู่ช่วงอายุต่อไป คือ วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ อีกทั้งยังจะถ่ายทอดค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมไปให้เด็กในช่วงอายุหลังๆ ต่อไป กิจกรรมของเด็กในวัยทารกซึ่งเคยมีลักษณะเฉพาะเจาะจงจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเด็กเริ่มมีวุฒิภาวะที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดจากการถูกเร้าและทำให้เกิดโดยปัจจัยต่างๆ ของสังคม โดยเฉพาะจากการที่เด็กผ่านกระบวนการอบรมเพื่อให้เข้ากับสังคมของครอบครัวและสถาบันสังคมอื่นๆ เช่น โรงเรียน วัด และสื่อต่างๆ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและสังคม ดังนั้น ครอบครัวและสถาบันสังคมต่างๆ ในสังคมไทยจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นบุคคลที่สังคมไทยต้องการ โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อทุกประเภทจะต้องมีจิตสำนึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อเนื้อหาสาระรูปแบบการเสนอข่าวสาร อันอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและค่านิยมของเด็กและเยาวชน

6) การติดตามและประเมินผลเป็นระยะ การแปลงนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ มีความจำเป็นต้องติดตามความก้าวหน้าและมีการตรวจสอบคุณภาพเพื่อแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของผู้บริหารและผู้ให้บริการ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายสามารถทราบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันเป็นวิธีการกระตุ้นให้สังคมมีส่วนร่วมรับรู้ตลอดจนเกิดความตระหนักในการเข้าร่วมการพัฒนา ทั้งหมดนี้เพื่อจะได้กำหนดเป็นมาตรการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนซึ่งจะช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

2.2 เงื่อนไขภายนอก

1) การเข้าเป็นภาคีสมาชิกองค์การค้าโลกส่งผลให้เศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น การเคารพและการใช้กฎกติกาการค้าโลกที่มุ่งสู่เศรษฐกิจเสรี ทำให้การค้าการลงทุนมีการแข่งขันที่เข้มข้นรุนแรงมากขึ้น ขณะเดียวกันได้มีการกีดกันทางการค้าในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัวและพัฒนากระบวนการเศรษฐกิจเพื่อสร้างขีดความสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้ ประเทศไทยได้หันมาทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผสมผสานยุทธศาสตร์การพึ่งพาตนเองควบคู่ไปกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจมหภาค และภาคการเงินให้สอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

2) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเมื่อพ.ศ.2535 ก่อให้เกิดการทบทวนกฎหมายที่บังคับใช้ภายในประเทศ การปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างทางกฎหมายหลายฉบับเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง พัฒนา และรักษาประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชน

3) ค่านิยมสากล ประชาคมโลกได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องความเป็นประชาธิปไตยและการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน การยอมรับว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแต่อย่างเดียวโดยละเลยการมองคุณค่าความสำคัญของความเป็นมนุษย์ ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดการเสียดุลของการพัฒนาที่รุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องตระหนักถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอกและสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไปอย่างจริงจัง

3. ข้อสมมติฐาน

ทิศทางและการปฏิรูปยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2554 จะตอบสนององวัตถุประสงคของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้เมื่อ

1) หน่วยงานภาครัฐได้มีการทบทวนบทบาทการทำงานและกระจายอำนาจหน้าที่งบประมาณ และบุคลากร ลงสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นผลชัดเจนภายในปี 2547

2) สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการตามพันธกิจ ตลอดจนจัดระบบครู คณาจารย์ และบุคลากรการศึกษา ตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

3) กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการปฏิรูประบบสุขภาพโดยเน้น 3 ประเด็นหลัก คือ ความพึงพอใจจากผู้รับบริการและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาสุขภาพของประชาชน การจัดระบบสุขภาพในเชิงรุก และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีการจัดการ

4) ประเทศไทยได้ดำเนินงานตามข้อผูกพันทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก อันได้แก่ ข้อผูกพันภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) ข้อผูกพันภายใต้ ASEAN APEC และ ASEM ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี โทรคมนาคม รวมทั้งมีการตรวจสอบจากองค์กรระหว่างประเทศและจากภาคประชาชน

4. ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีผลต่อการปรับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพราะความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนจะเปลี่ยนไปตามภาวะของสังคมที่ได้รับผลกระทบและแรงผลักดันทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้น

กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงต้องมีการปรับทิศทางการทำงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นสำคัญ โดยให้มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับกลวิธีให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้

4.1 ทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1) ช่วงเวลาของนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว 10 ปี ครอบคลุมช่วง พ.ศ. 2545-2554 ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัย สามารถคาดการณ์ได้ และสอดคล้องกับช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

2) แนวคิดในการจัดบริการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ต้องมีลักษณะองค์รวม คือ เด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชน และมุ่งไปที่ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล

3) ครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดา และผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กและเยาวชน จะมีบทบาทหลักและภาระหน้าที่ในการดูแลขัดเกลารับผิดชอบเด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กรสังคมอื่น ๆ

4) กระจายความรับผิดชอบไปยังท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด

5) ให้สื่อมวลชนซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีอิทธิพลสูงต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาครอบครัว ตัวเด็กและเยาวชน

6) มีกฎหมายและมีการใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนา การคุ้มครอง การป้องกัน และการลงโทษเด็กและเยาวชน รวมทั้งการลงโทษผู้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่

7) มีการปรับแนวคิดของผู้ให้บริการโดยเฉพาะภาครัฐให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นการกิจหลักในการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ให้มีการทำงานที่โปร่งใสทุกด้าน พร้อมให้ตรวจสอบได้ รวมทั้งมีมาตรการการติดตามและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน

4.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนยังคงยึดความต่อเนื่องของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่กำหนดให้มีการพัฒนาลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารและ

การจัดการ โดยให้ความสำคัญกับมาตรการที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งเพิ่มบางมาตรการให้สอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในช่วง 10 ปี

1) เน้นการป้องกันโดยใช้มาตรการคัดกรองเพื่อรู้ปัญหา มาตรการเฝ้าระวังและความร่วมมือทางสหวิทยาการ

2) เน้นการจัดบริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และจัดบริการอย่างต่อเนื่องสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี และให้มีการรายงานสุขภาพเพื่อประโยชน์ในการส่งต่อในช่วงของการเปลี่ยนแปลง

3) เน้นการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กและเยาวชนตามวัยให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลรอบด้าน

4) เน้นหลักการเป็นต้นแบบที่ดีของบิดา มารดา และผู้นำทางความคิดในทุกระดับอายุ

5) เน้นการพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์ จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางสติปัญญาและสังคม

6) เน้นการเตรียมเด็กและเยาวชนให้พัฒนาค่านิยมที่ถูกต้องและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานและงานสุจริตทุกประเภทอย่างภาคภูมิใจ และมีศักดิ์ศรี

7) มีการจัดบริการและสวัสดิการเฉพาะสำหรับเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ และกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก อันได้แก่ เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลย เด็กถูกละเมิดสิทธิ เด็กประพฤติดนไม่เหมาะสม เด็กพิการทางกายหรือจิตใจ เด็กยากจนที่ขาดโอกาส และเด็กได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ทั้งนี้การจัดบริการให้เด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มจะต้องผ่านการคัดกรองและมีการพิจารณางบประมาณในการจัดบริการระหว่างบิดามารดา และ/หรือผู้ใช้อำนาจปกครองของรัฐอย่างเป็นธรรม

8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในมุมมองใหม่ๆ และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ให้การพัฒนาการและผู้ให้บริการทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง

9) เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดคุณภาพของการบริหารโดยปรับบทบาทการบริหารของหน่วยงานภาครัฐเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมมากขึ้น

10) มีเป้าหมายเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการกำหนดผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

11) ปรับบทบาทของหน่วยงานกลาง คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติให้มีความเป็นมืออาชีพในการส่งเสริมและประสานงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ส่วนที่ 2

แนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชน

2. นโยบาย การจัดบริการ และงบประมาณในช่วงที่ผ่านมา

การกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาวได้ใช้ประโยชน์ของข้อมูลและข้อสนเทศ ตลอดจนแนวคิดจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดในแต่ละช่วงเวลา เพื่อเป็นบทเรียนถึงการพัฒนาในอดีตซึ่งเป็นการพัฒนาในเชิงปริมาณ แต่มิได้วิเคราะห์ด้านคุณภาพตั้งแต่ระดับนโยบายและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนผลตอบแทนในการจัดสรรงบประมาณ

1.1 นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.1.1 นโยบายเยาวชน

ประเทศไทยมีแนวคิดที่จะพัฒนาพลังเยาวชนไทยของชาติ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2454 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานกำเนิดลูกเสือไทย ด้วยทรงมีแนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับเยาวชนว่า เยาวชนเป็นสมาชิกสำคัญของครอบครัวและสังคม ประเทศชาติมีความต้องการที่จะสร้างให้เยาวชนเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพด้วยการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมตัวยามสงบและให้พร้อมเมื่อมีศึก (พระราชปรารภในการจัดตั้งกองลูกเสือ)

ต่อมาเมื่อประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ซึ่งมีจุดเน้นคือการเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ขยายบริการด้านสาธารณสุขโภชนาการและการศึกษาทุกระดับ โดยถือว่าการอาชีวศึกษาเป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนระดับกลาง แต่ยังมีได้มีการระบุดำเนินการเป้าหมายกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ ในช่วงนี้ได้เริ่มมีการศึกษาวิจัย รวบรวมปัญหาเยาวชนเพื่อเสนอแนะการดำเนินงานเกี่ยวกับเยาวชนให้แก่วัฒนธรรม และมีการจัดตั้งสำนักงานเยาวชนแห่งชาติ เป็นงานระดับกองในสภาวิจัยแห่งชาติ มีการวางแผนและผ่นักกำลังหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในอันที่จะเสริมสร้างให้เยาวชนเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า โครงการสำคัญ เช่น โครงการศูนย์รวมการศึกษาวิจัยปัญหาเยาวชน โครงการส่งเสริมงานอาสาพัฒนาของนิสิต นักศึกษา นักเรียนและเยาวชน โครงการพัฒนาเยาวชนในชนบท โครงการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในเมือง และศูนย์เยาวชน และโครงการส่งเสริมปลูกฝังวัฒนธรรมและความรักชาติบ้านเมืองแก่เยาวชน ฯลฯ อย่างไรก็ตามยังมิได้มีการติดตามผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากแผนงานและโครงการดังกล่าว

วันที่ 22 พฤศจิกายน 2516 มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับแรก เนื่องจากการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่ศรัทธาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีระเบียบวินัย ยึดมั่นในความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความคิดริเริ่ม นิยมและภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและใจ ฯลฯ เป็นผลให้เยาวชนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้มีโอกาสจัดทำและเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรต่างๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตชนบทและประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2519 ได้มีคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 ให้ยกเลิกระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์การและกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและนักเรียนและให้ระงับกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและนักเรียนในรูปต่างๆ ทั้งที่จัดขึ้นภายในและภายนอกสถานศึกษา แต่อนุญาตให้จัดเฉพาะกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรม และการบำเพ็ญประโยชน์ตามความจำเป็นเท่านั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าสถานศึกษาเสียก่อน พร้อมกับประกาศยุบสำนักงานเยาวชนแห่งชาติและอินเทอร์เน็ตต่างๆ ของสำนักงานเข้าไปอยู่กระทรวงศึกษาธิการ และในปีต่อมาจึงได้มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยมีแนวคิดว่ายาวชนเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม จึงต้องแสวงหาความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนเสียก่อนในวัยนี้ เพื่อจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในวันหน้า

ในปี 2521 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 โดยมาตรา 62 ระบุว่า รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนแห่งชาติให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อความมั่นคงของรัฐ จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2521 พร้อมกับประกาศตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นหน่วยงานกลางในการกำหนดนโยบาย ประเมินผล และส่งเสริมประสานงานการพัฒนาเยาวชน ในปีเดียวกันได้มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 3 ตลอดจนมีการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว และนโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาว ครอบคลุมการพัฒนาในช่วง 20 ปี ตั้งแต่พ.ศ. 2524 - 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและเร่งรัดให้ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนที่มีต่อสังคมและเข้าใจกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้นับตั้งแต่ปี 2523 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้นมา ทุกรัฐบาลได้สนับสนุนนโยบายเยาวชนแห่งชาติ โดยกำหนดไว้เป็นหัวข้อหนึ่งในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา

ในปี 2534 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ซึ่งในมาตรา 69 ระบุว่า รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมพลเมืองของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม และในปี

2537 จึงได้มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 4 โดยมีจุดเน้นและสาระสำคัญไม่ต่างจากนโยบายฉบับที่ 3 คือให้เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการพัฒนา

1.1.2 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน เกิดขึ้นในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-8 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นปัจจัยในการพัฒนา ส่งผลให้แนวคิดและวิธีการหลักของนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ.2524-2543) มีกรอบระยะเวลาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) จนถึงฉบับปัจจุบันซึ่งเป็นฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับชาติ ฉบับที่ 5-7 (พ.ศ.2525-2539) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองตอบสภาวะความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้วยการขยายการจัดบริการและแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลและการจัดบริการ ทั้งร่างกาย สติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน การเตรียมให้มีอาชีพด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ด้านการเมือง การปกครอง และการดูแลกลุ่มเด็กในภาวะยากลำบาก นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดหน้าที่ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งได้แก่ ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับแนวคิดการพัฒนาในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนในลักษณะองค์รวม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาและกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และผลกระทบทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องดำเนินการอย่างรอบด้าน ครอบคลุมการพัฒนาครอบครัว ชุมชน และระบบบริหารจัดการของหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชน อันได้แก่ การมีครอบครัวอบอุ่น เจริญเติบโตสมวัย คิดเป็น สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วมในกิจการของชุมชนและสังคม และรู้จักพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ให้มีการบูรณาการโครงการด้วยระบบพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วม เพื่อให้การพัฒนาครอบคลุมทั้งกลุ่มปกติทั่วไป กลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก และกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษซึ่งรวมกลุ่มปัญญาเลิศเข้าไว้ด้วย

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยมีนโยบายการใช้พลังของเยาวชนเพื่อการพัฒนาประเทศมาเป็นเวลานาน การกำหนดนโยบายเยาวชนแห่งชาติเกิดจากความต้องการทางการเมือง และมีจุดเน้นเปลี่ยนไปตามบรรยากาศทางการเมืองและมุมมองความสนใจของผู้นำประเทศแต่ละสมัย อีกทั้งในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากแรงผลักดันจากนานาชาติตามพันธกรณีต่างๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก การเป็นภาคีองค์การการค้าโลก และเงื่อนไขข้อผูกพันทางการค้าโลก โดยแนวความคิดในการเพิ่มศักยภาพของเด็กและเยาวชนมีจุด

มุ่งหมายเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการค้า เพราะเชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดี คุณภาพชีวิตจะดีขึ้นตามไปด้วย ขณะที่แผนและวิธีการพัฒนาเกิดจากฝ่ายราชการซึ่งมีแนวคิดในการบริหารและพัฒนาตามพันธกิจของหน่วยงานในลักษณะตั้งรับ ทำให้แผนมีลักษณะแยกส่วน เด็กและเยาวชนที่มีความพร้อมในการเข้าถึงบริการเท่านั้นจึงจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่

1.2 การจัดบริการและหน่วยบริการของหน่วยงานราชการ

เพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนของการจัดบริการของเด็กและเยาวชนของหน่วยราชการต่างๆ โดยแยกตามกลุ่มอายุ ได้แก่ กลุ่มอายุต่ำกว่า 5 ปี กลุ่มอายุ 6 - 14 ปี และกลุ่มอายุ 15 - 25 ปี เพื่อตอบสนองพัฒนาการของเด็กและเยาวชนแต่ละวัย ดังนี้

กลุ่มอายุต่ำกว่า 5 ปี รัฐให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก การสร้างภูมิคุ้มกันโรค การป้องกันการขาดสารอาหาร การบริการเพื่อเตรียมความพร้อมในระดับก่อนประถมศึกษา เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะเริ่มแรกของเด็กพิการ การจัดหาเครื่องเล่นสำหรับเด็ก การส่งเสริมเด็กถูกทอดทิ้ง กำพร้า การจัดอาหารกลางวันและการดื่มนมเป็นอาหารเสริม รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กในวัยนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากบิดามารดาขาดความรู้ในการเตรียมตัวก่อนมีบุตร การดูแลสุขภาพก่อนตั้งครรภ์ ระหว่างตั้งครรภ์ และหลังคลอด ตลอดจนการเลี้ยงดูบุตรตามระยะพัฒนาการของเด็ก เด็กจึงถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลอย่างเหมาะสม ขาดความรัก ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการ และตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัว ฯลฯ นอกจากนี้ปัญหาการบริการไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่แล้ว ยังพบว่าผู้ทำงานเกี่ยวกับเด็กเล็กขาดทักษะในการดูแลให้บริการเด็กด้านสุขภาพอนามัยการพัฒนาจิตใจและให้คำปรึกษาครอบครัว

หน่วยงานหลักรับผิดชอบในการจัดบริการ คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ (กรมการศาสนา) กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร) และกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (กรมประชาสัมพันธ์) รวมทั้งหน่วยงานเอกชน ซึ่งมีส่วนร่วมในการจัดบริการโดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก

กลุ่มอายุ 6 - 14 ปี รัฐให้ความสำคัญต่อการศึกษาของเด็กเป็นหลัก และเน้นเด็กในช่วงอายุของการศึกษาภาคบังคับ นอกจากรัฐจะให้งบประมาณสนับสนุนโรงเรียนแล้วยังจัดบริการสนับสนุนการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาของเด็กด้วยคือ จัดงบประมาณเป็นรายหัวสำหรับค่าอาหารกลางวันและให้นมเป็นอาหารเสริมกับนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น

กรมการปกครอง พร้อมกับการตรวจสอบสุขภาพให้เด็กได้รับเกลือไอโอดีนในการหุงต้มอาหาร และจัดบริการน้ำดื่มสะอาดให้

เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับมีทั้งเด็กทั่วไปและเด็กพิการ รัฐได้จัดบริการการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีสถานศึกษาสำหรับเด็กพิการโดยเฉพาะ ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างเด็กพิการและเด็กปกติ สำหรับกลุ่มเด็กที่ต้องการทำงานและไม่ต้องการศึกษาต่อรัฐได้มีบริการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นและมีระบบตรวจสอบแรงงาน อย่างไรก็ตามการดำเนินการควบคุมยังไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะสถานประกอบการที่มีได้จดทะเบียน

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กในวัยนี้ คือ เด็กออกกลางคันและไม่สนใจเรียนต่อมีจำนวน 0.37 ล้านคน หรือ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ของประชากรกลุ่มอายุ 6-14 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540) สาเหตุเนื่องจากสภาพครอบครัว ความพิการของเด็กหรือระยะทางระหว่างบ้านและโรงเรียน เด็กจึงไม่อาจเข้าถึงบริการทางการศึกษาทำให้พลาดโอกาสที่จะพัฒนาสติปัญญาและบุคลิกภาพ ต้องทำงานก่อนวัยอันควรขณะที่กลุ่มเข้าถึงบริการก็ยังมีปัญหาเรื่องมาตรฐานไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่

หน่วยงานหลักที่จัดบริการ ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม รวมทั้งหน่วยงานเอกชนซึ่งมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและฝึกอาชีพ ตลอดจนการสงเคราะห์และช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก

กลุ่มอายุ 15 - 25 ปี รัฐให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา การพัฒนาบุคลิกภาพ และทักษะในการประกอบอาชีพ ในรูปแบบของการจัดบริการทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าและระดับอุดมศึกษา มีการเสริมสร้างทักษะชีวิตและการส่งเสริมการใช้เวลาว่าง เช่น ออกค่าย กีฬา ดนตรี ศิลปะ ท่องเที่ยว การแข่งขันทักษะเฉพาะทาง การอบรม พร้อมทั้งการฝึกอาชีพระยะสั้นสำหรับเยาวชนที่มีได้อยู่ในระบบการศึกษา

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กวัยนี้ คือ มีเยาวชนออกจากการศึกษากลางคันจำนวน 1.0 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 79.1 ของประชากรกลุ่มอายุ 18-24 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540) และจากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปี 2542 พบว่ามีเยาวชนเพียงร้อยละ 42.5 ของประชากรอายุ 15-17 ปีที่อยู่ในระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ในขณะที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษามีเพียงร้อยละ 16.5 ของประชากรกลุ่มอายุเดียวกันเท่านั้น ส่วนใหญ่ที่เหลือเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นแรงงานที่มีการศึกษาน้อย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างทักษะฝีมือให้สอดคล้องกับความต้องการในการผลิตภาคอุตสาหกรรมและบริการที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน และคาดว่าในช่วงปี 2539-2540 มีแรงงานอายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศ จำนวน 17,978 คน และเป็นหญิงมากกว่าชาย (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541)

นอกจากนี้พบว่า รัฐยังไม่สามารถให้บริการแนะแนวและคำปรึกษาเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร และการมีเพศสัมพันธ์ ที่ปลอดภัย รวมทั้งการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างบิดามารดากับวัยรุ่น ซึ่ง ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุตร วัยรุ่นกับบิดามารดาดังกล่าว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว ห่างเหิน อย่างไรก็ตามก็รัฐได้พยายามจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา บุคลิกภาพ การพัฒนาอารมณ์ และลดพฤติกรรมก้าวร้าว หากกิจกรรมเหล่านี้ก็ยังไม่เพียงพอและ ไม่ทั่วถึงครอบคลุมเยาวชนในทุกพื้นที่ ตลอดจนยังไม่มีการสอนด้านเพศศึกษาที่เหมาะสมแก่ เยาวชนเพื่อตอบสนองพัฒนาการทาง ร่างกายและความรับผิดชอบด้านการพัฒนาครอบครัว อีกทั้งการฝึกอาชีพระยะสั้นสำหรับเยาวชนที่ไม่มีโอกาสเรียนหนังสือเพื่อให้ได้ประกอบอาชีพอิสระ นั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของแรงงานเยาวชน

หน่วยงานที่จัดบริการ ได้แก่ สำนักงานรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการ เกษตร) กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชน กรมการ ปกครอง กรุงเทพมหานคร) กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กรมประชาสงเคราะห์) กระทรวงกลาโหม (สำนักผู้บัญชา การทหารสูงสุด) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ) กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงยุติธรรม (ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กรมคุมประพฤติ) และองค์กรเอกชนใน พื้นที่ ได้มีส่วนร่วมในการจัดบริการในรูปแบบต่างๆ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดบริการของภาค รัฐมีจุดเน้นต่างกันตามช่วงอายุ กล่าวคือ ในกลุ่มอายุต่ำกว่า 5 ปี ได้เน้นการให้บริการทางด้าน สาธารณสุข กลุ่มอายุ 6-14 ปี ให้ความสำคัญกับการศึกษาในโรงเรียนเพื่อการพัฒนาสติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน และกลุ่มอายุ 15-25 ปี ให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพระยะสั้น การ จัดการศึกษาและกิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองครอบครัวและชุมชน สำหรับ วิธีการให้บริการยังมีลักษณะแยกส่วน มุ่งขยายบริการในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพเพื่อให้ ครอบคลุมเด็กทุกพื้นที่และมีลักษณะตั้งรับให้ผู้รับบริการแสวงหามากกว่าจะนำบริการไปสู่กลุ่ม เป้าหมาย อีกทั้งเด็กและเยาวชนยังต้องเสียค่าบริการทางการศึกษาซึ่งมีราคาสูงขึ้นทุกปีๆ เป็น เหตุให้มีการเลือกปฏิบัติทำให้เด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมากไม่อาจเข้าถึงบริการ นอกจากนี้ การจัดบริการมีจำนวนไม่ครอบคลุมเพียงพอกับผู้ที่ต้องการศึกษาอีกทั้งไม่ทันต่อความจำเป็นที่ เกิดขึ้นในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศ

อนึ่ง นอกจากมีการจัดบริการสำหรับเด็กและเยาวชน จำแนกตามกลุ่มอายุแล้ว ยังมี การจัดบริการสำหรับเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็น

พิเศษอย่างมาก โดยมีการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาลูกในภาวะยากลำบากเป็นการเฉพาะ เพื่อให้เด็กสามารถดำรงชีวิตได้และมีความพร้อมที่จะพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ

1.3 การวิเคราะห์งบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานภาครัฐ

งบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานของรัฐ เนื่องจากรัฐบาลใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นเครื่องมือสนองวัตถุประสงค์หรือแนวนโยบายของรัฐ ดังนั้นงบประมาณจึงสะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่นในการดำเนินการตามแผนงานและบริการต่างๆ ที่รัฐบาลจัดขึ้น เพื่อตอบสนองพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์งบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) จะนำเสนอข้อมูลเฉพาะในปีงบประมาณ 2543 เท่านั้น เพราะมีความสมบูรณ์ที่สุด โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ วิธีการจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในปีงบประมาณ 2543 และวิธีการใช้งบประมาณดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในรอบปีงบประมาณ 2543 สรุปได้ดังนี้

1) วิธีการจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากการศึกษางบประมาณรายจ่ายประจำปี พบว่า มีการจัดกลุ่มงบประมาณตามกิจกรรมอันหลากหลายที่รัฐบาลดำเนินการในรูปของโครงสร้างแผนงาน รวมทั้งสิ้น 5 สาขา 12 ด้าน ทั้งนี้โครงสร้างแผนงานจะเชื่อมโยงกันด้วยวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องและเอื้อต่อกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้จัดกลุ่มกิจกรรมไว้ในสาขาการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงาน และสิ่งแวดล้อม สาขาการพัฒนาสังคม ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ด้านการบริการสังคม สาขาการรักษาความมั่นคงแห่งชาติและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน

กลุ่มกิจกรรมดังกล่าวปรากฏเป็นโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน 2 ประเภท คือ

1) โครงการที่ระบุวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนแต่ไม่ได้แยกกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน 2) โครงการที่ระบุวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่ระบุกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ในปีงบประมาณ 2543 กล่าวได้ว่ารัฐได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนจำนวน 168,770.8 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20 ของงบประมาณแผ่นดิน (ดูตาราง 1)

หน่วยงานหลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีจำนวนทั้งสิ้น 45 หน่วยงาน ครอบคลุม 8 กระทรวง ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย เช่น งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานขยายโอกาสทางการศึกษา และงานอนามัยโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เช่น งานขยายโอกาสทางการศึกษา งานดำเนินการมัธยมศึกษา งานจัดการศึกษาเพื่อเด็กพิการ งานวิทยาลัยอาชีวศึกษา งานโรงเรียนกีฬา และกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย เช่น งานกิจกรรมนิสิตนัก

ศึกษา และงานบริการนิสิตนักศึกษา **สำนักนายกรัฐมนตรี** เช่น งานนโยบายและแผนเยาวชน งานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน งานประสานงานเยาวชน และงานพัฒนากีฬา **กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม** เช่น งานสารสนเทศสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน และงานสนับสนุนนักเรียนทุนรัฐบาลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี **กระทรวงสาธารณสุข** เช่น งานส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็ก และงานส่งเสริมสุขภาพกลุ่มเด็กวัยเรียนและเยาวชน **กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม** เช่น งานคุ้มครองแรงงานหญิงและเด็ก และงานสังเคราะห์และจัดสวัสดิการเด็กและเยาวชน **กระทรวงยุติธรรม** เช่น งานศาลเยาวชนและครอบครัว **สำนักงานตำรวจแห่งชาติ** เช่น งานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ ทั้งนี้ งาน/โครงการต่างๆ เป็นโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 และเป็นที่น่าสังเกตว่า โครงการพัฒนาครอบครัวซึ่งเกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540-2542 แต่ไม่ปรากฏการจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการนี้ ในปีงบประมาณ 2543

ตาราง 1 การจัดสรรงบประมาณตามโครงสร้างแผนงานประจำปีงบประมาณ 2543 เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน จำแนกตามโครงการที่ระบุวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย

โครงสร้างแผนงาน	งบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2543	โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน		
		ระบุวัตถุประสงค์เพื่อเด็กและเยาวชน	ระบุกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชน	รวม (บาท)
<u>การพัฒนาเศรษฐกิจ</u>				
1.ด้านการเกษตร	67,068,156,600	-	-	-
2.ด้านการอุตสาหกรรมและเหมืองแร่	3,658,963,500	-	-	-
3.ด้านการคมนาคมขนส่งและสื่อสาร	60,165,569,700	-	-	-
4.ด้านการพาณิชย์และท่องเที่ยว	5,490,859,000	-	-	-
5.ด้านการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงานและสิ่งแวดล้อม	15,227,012,200	-	927,951,300	927,951,300
<u>การพัฒนาสังคม</u>				
6.ด้านการศึกษา	222,416,075,000	165,865,571,500	-	165,865,571,500
7.ด้านการสาธารณสุข	65,743,972,000	-	808,371,700	808,371,700
8.ด้านการบริการสังคม	92,994,624,500	2,905,292,100	551,560,500	3,456,852,600
<u>การรักษาความมั่นคงแห่งชาติและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน</u>				
9.ด้านการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ	88,690,526,000	-	-	-
10.ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน	50,006,330,600	-	1,035,497,300	1,035,497,300
<u>การบริหารงานทั่วไป</u>				
11.ด้านการบริหารงานทั่วไปของรัฐ	109,531,313,200	-	-	-
<u>การชำระหนี้เงินกู้</u>				
12.ด้านการชำระหนี้เงินกู้	79,006,597,700	-	-	-
รวม	860,000,000,000 (100%)	168,770,863,600 (19.62%)	3,323,380,800 (0.39%)	172,094,244,400 (20.01%)

2) การใช้งบประมาณดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในรอบปีงบประมาณ 2543

การใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ต้องผ่านการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภา ซึ่งมีขั้นตอนการแปรรูปที่ปรับเปลี่ยนหรือปรับลดวงเงินสำหรับดำเนินโครงการ ปรากฏผลให้วงเงินงบประมาณดำเนินโครงการประจำปีงบประมาณ 2543 เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.26 จากวงเงินเดิม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณางบประมาณตามลักษณะการใช้งบประมาณ จำแนกตามหมวดรายการพบว่า การใช้งบประมาณหมวดเงินเดือนและค่าจ้างสูงสุดเป็นลำดับหนึ่ง คือร้อยละ 55.72 ของงบประมาณดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน รองลงมา ได้แก่หมวดรายจ่ายอื่น หมวดเงินอุดหนุน หมวดค่าครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ หมวดค่าจ้างชั่วคราว และหมวดค่าสาธารณูปโภค ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.47, 13.10, 7.80, 6.51, 0.93 และ 0.47 ตามลำดับ

แหล่งที่มาของเงินงบประมาณที่ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) จากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรตามโครงสร้างแผนงานเป็นจำนวนเงิน 141,950,467,354 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 99.91 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด 2) จากการสนับสนุนของหน่วยงานนอกภาครัฐหรือองค์กรระหว่างประเทศ เป็นจำนวนเงิน 121,126,005 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.08 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด

จากการรายงานของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน พบว่า มีหน่วยงานได้ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นงานประจำแต่ไม่ได้ขอจัดตั้งงบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ จำนวน 2 กระทรวง และ 1 หน่วยงานอิสระ คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร) ซึ่งได้ดำเนินโครงการพัฒนากลุ่มยุวเกษตรกรและเกษตรก้าวหน้าในงานส่งเสริมกลุ่มอาชีพการเกษตร กระทรวงกลาโหม (กองบัญชาการทหารสูงสุด) ได้ดำเนินโครงการการพัฒนาเยาวชนเพื่อความมั่นคง สำหรับหน่วยงานอิสระคือ สำนักงานอัยการสูงสุดมีการดำเนินโครงการการเผยแพร่ความรู้และช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในชนบท อันมีกลุ่มเด็กและเยาวชนรวมอยู่ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนการใช้งบประมาณดำเนินโครงการจำแนกตามหน่วยงาน พบว่า กระทรวงศึกษาธิการใช้งบประมาณสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 92.67 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด รองลงมาคือ กระทรวงมหาดไทย คิดเป็นร้อยละ 3.95 และหน่วยงานอิสระ ใช้งบประมาณน้อยที่สุด คือ สำนักงานอัยการสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 0.01 (ดูตารางที่ 2) และเมื่อพิจารณาการใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน จำแนกตามช่วงอายุและสถานะของกลุ่ม พบว่า การใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็กปกติทั่วไป เป็นเงินจำนวน 136,251,804,358 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 95.90 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด รองลงมาคือกลุ่มเด็กภาวะยากลำบาก เป็นเงิน 4,201,513,701 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.95 และกลุ่มปัญญาเลิศ เป็นจำนวน 1,618,239,300 บาท คิดเป็นร้อยละ 1.13 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด (ดูตารางที่

3) และเมื่อพิจารณาช่วงอายุของสถานภาพกลุ่มเด็กปกติทั่วไป พบว่า มีการใช้งบประมาณกับเด็กอายุ 6 -14 ปี สูงสุด คิดเป็นร้อยละ 57.74 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด โดยให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการให้บริการทางด้านการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นของกระทรวงศึกษาธิการ รองลงมาเป็นโครงการที่ไม่ระบุช่วงอายุคิดเป็นร้อยละ 28.45 เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ และโครงการส่งเสริมพัฒนาเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายและจิตใจตามความเหมาะสมของวัยของกระทรวงมหาดไทย ที่เหลือเป็นการใช้งบประมาณดำเนินโครงการสำหรับเยาวชนช่วงอายุ 15-25 ปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 7.34 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด

งบประมาณสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในภาวะยากลำบาก คิดเป็นร้อยละ 2.95 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีการระบุช่วงอายุของกลุ่มแต่ละบุคลิกลักษณะของกลุ่ม เช่น กลุ่มพิการ กลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มเด็กกำพร้า ฯลฯ และลักษณะกิจกรรมในการใช้งบประมาณ ได้แก่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์และสนับสนุนทุนการศึกษา งานสังเคราะห์และงานจัดสวัสดิการต่างๆ เป็นต้น

ในขณะที่การใช้งบประมาณสำหรับกลุ่มเด็กปัญญาเลิศ คิดเป็นร้อยละ 1.13 ของงบประมาณดำเนินโครงการทั้งหมด ซึ่งเป็นการใช้งบประมาณเพื่อการคัดกรองเด็กและเยาวชนในกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วงอายุ 15-25 ปี การใช้งบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนา นำร่องการจัดการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เมื่อพิจารณาถึงการใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนจริงๆ พบว่า เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 142,071,593,359 บาท ใน 410 โครงการ ซึ่งน้อยกว่าที่ได้รับการจัดสรรให้ดำเนินโครงการถึงร้อยละ 18.47 เนื่องจากกระเปาะงบด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ.2525 แก้ไขปี 2533 และปี 2536 ได้ให้อำนาจหัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าส่วนรัฐวิสาหกิจสามารถปรับเปลี่ยนหรือโอนเงินประจำงวดได้ รวมทั้งการรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รายงานงบประมาณดำเนินโครงการที่มีทั้งการรวมและแยกค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าครุภัณฑ์ และค่าสาธารณูปโภค

โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่า การจัดสรรและการใช้งบประมาณภาครัฐดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งประกอบด้วย นักการเมือง ผู้บริหารหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงาน ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง ด้วยการจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการเทียบเท่าข้อตกลง World Summit for Social Development อีกทั้งข้อมูลการใช้งบประมาณดำเนินโครงการต่างๆ ชี้ให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติมีการใช้งบประมาณตามวัตถุประสงค์ของการจัดสรรงบประมาณตามที่สำนักงานประมาณกำหนดไว้

อย่างไรก็ตามประเด็นที่ควรพิจารณา คือ ประสิทธิภาพของการจัดการเพื่อให้บริการมีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดตรงความต้องการของเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มและแต่ละพื้นที่ เพราะงบประมาณดำเนินโครงการกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเงินเดือนและค่าจ้าง สำหรับการยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนนั้น หน่วยงานได้ใช้วิธีให้การศึกษาในรูปแบบต่างๆ เป็นยุทธศาสตร์หลัก นอกจากนี้ขณะที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนครอบครัวให้มีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่ก็ไม่ปรากฏงบประมาณที่จัดสรรให้กับการพัฒนาครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ยกเว้นรายงานการใช้งบประมาณของกรุงเทพมหานครเท่านั้นที่แสดงถึงโครงการพัฒนาครอบครัว

ตารางที่ 2 การใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปีงบประมาณ 2543
จำแนกตามยุทธศาสตร์ / แนวทางของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

หน่วยงาน / โครงการ	ยุทธศาสตร์ที่ 1 (141,737,156,248 = 99.76%)						ยุทธศาสตร์ที่ 2 (233,853,050 = 0.16%)			ยุทธศาสตร์ ที่ 3 (100,584,061 = 0.07%)	รวม	ร้อยละ
	แนวทาง 1	แนวทาง 2	แนวทาง 3	แนวทาง 4	แนวทาง 5	แนวทาง 6	แนวทาง 1	แนวทาง 2	แนวทาง 3	แนวทาง 1		
1. ก.ศึกษาธิการ (119)	9,191,835,500 1,429,518,946	121,738,771,060 3,932,185,300	117,947,500 207,806,565	412,844,500 35,813,000	120,885,200 0	1,800,300 3,983,100	0 3,299,100	86,896,000 0	0 846,250	530,000 7,728,161	131,671,510,060 5,621,180,922	92.67 3.95
2. ก.มหาดไทย (64)	1,287,778,600	0	0	44,117,000	0	0	634,300	0	0	0	1,332,529,900	0.93
3. ก.สาธารณสุข (36)	774,059,200 0	0 973,932,800	0 0	270,269,400 0	0 7,554,600	0 0	64,830,000 0	23,650,000 0	0 0	0 78,342,200	1,132,808,600 1,059,829,600	0.79 0.74
4. ก.แรงงานฯ (17)	736,688,157	76,583,900	2,175,609	590,000	90,381	9,332,160	0	0	0	0	825,460,207	0.58
5. ก.วิทยาศาสตร์ฯ (9)	132,175,400 46,228,900	3,795,900 0	724,900 0	0 0	32,818,000 0	2,572,000 0	0 0	1,682,500 0	37,396,600 0	13,983,700 0	225,049,000 46,228,900	0.15 0.032
6. ทบวงฯ (97)	0	0	0	44,955,920	0	0	0	0	0	0	44,955,920	0.031
7. สำนักนายกฯ (49)	1,140,000	0	0	7,420,000	0	0	0	0	0	0	8,560,000	0.006
8. ก.ยุติธรรม (5)												
9. ก.เกษตรฯ (2)	31,409,600	49,526,700	0	5,244,400	0	2,581,250	0	400,000	0	0	89,161,950	0.06
10. ก.กลาโหม (3)	0	0	0	0	0	0	0	14,318,300	0	0	14,318,300	0.01
<u>หน่วยงานอิสระ</u>												
11. สنج.ตำรวจ (8)												
12. สنج.อัยการฯ (1)												
รวม (410) อัตรา	13,630,834,303 0.59	126,774,795,660 89.23	328,654,574 0.23	821,254,220 0.57	161,348,181 0.11	20,269,310 0.01	68,763,400 0.04	126,946,800 0.08	38,142,850 0.02	100,584,061 0.07	142,584,061	100

หมายเหตุ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 แนวทาง

1. แนวทางการพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจ
2. แนวทางการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ความสามารถ
3. แนวทางการปลูกฝังหลักธรรมทางศาสนา คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
4. แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่
5. แนวทางการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในชุมชนและการเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย 3 แนวทาง

1. แนวทางการพัฒนาบทบาทของครอบครัวและชุมชน
2. แนวทางการพัฒนากฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และสิทธิเด็ก
3. แนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้นำทางความคิดในสถาบันสังคมให้สนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ ประกอบด้วย

1. แนวทางการพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ

ตารางที่ 3 การใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปีงบประมาณ 2543 จำแนกตามหน่วยงาน / กลุ่มเป้าหมาย

หน่วยงาน	กลุ่มปกติทั่วไป 136,251,840,358 = 95.90%				กลุ่มยากลำบาก 4,201,513,701 = 2.95%				กลุ่มปัญญาเลิศ 1,618,239,300 = 1.139%				รวม	ร้อยละ
	0-5 ปี	6-14 ปี	15-25 ปี	ไม่ระบุ	0-5 ปี	6-14 ปี	15-25 ปี	ไม่ระบุ	0-5 ปี	6-14 ปี	15-25 ปี	ไม่ระบุ		
1.ก.ศึกษาธิการ	1,621,385,800	78,750,571,800	9,460,929,100	38,234,704,800	0	0	10,048,600	2,901,853,860	0	0	586,741,500	105,274,600	131,671,510,060	92.67
2.ก.มหาดไทย	1,594,286,000	3,272,182,684	52,867,426	693,777,012	1,385,000	0	5,532,800	1,150,000	0	0	0	0	5,621,180,922	3.95
3.ก.สาธารณสุข	68,080,000	15,000,000	0	1,220,646,900	0	0	0	28,803,000	0	0	0	0	1,332,529,900	0.93
4.ก.แรงงาน	0	0	12,935,200	23,650,000	35,165,100	63,390,000	1,890,800	995,777,500	0	0	0	0	1,132,808,600	0.79
5.ก.วิทยาศาสตร์	0	0	16,091,500	120,586,800	0	0	0	0	0	0	923,151,300	0	1,059,829,600	0.74
6.ทบวงฯ	200,000	0	820,107,266	400,000	0	0	4,555,700	137,241	0	0	0	60,000	825,460,207	0.58
7.สำนักงานกษ	0	0	75,218,100	145,455,000	0	0	0	1,364,000	0	0	0	3,001,900	225,049,000	0.15
8.ก.ยุติธรรม	0	0	0	0	0	0	46,228,900	0	0	0	0	0	46,228,900	0.032
9.ก.เกษตรฯ	0	0	0	35,465,420	0	0	0	9,490,500	0	0	0	0	44,955,920	0.031
10.ก.กลาโหม	0	0	0	0	0	0	8,560,000	0	0	0	0	0	8,560,000	0.006
<u>หน่วยงานอิสระ</u>														
11.สนง.ตำรวจ	0	0	2,981,250	0	16,260,500	33,466,200	5,244,400	31,209,600	0	0	0	0	89,161,950	0.06
12.สนง.อัยการฯ	0	0	0	14,318,300	0	0	0	0	0	0	0	0	14,318,300	0.01
รวม อัตรา	3,283,951,800 2.31	82,037,754,484 57.74	10,441,129,842 7.34	40,489,004,232 28.49	52,810,600 0.03	96,856,200 0.06	82,061,200 0.05	3,969,785,701 2.79	0 0	0 0	1,509,892,800 1.06	108,346,500 0.07	142,071,593,359	100

2. สถานการณ์และแนวโน้มของเด็กและเยาวชน

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของเด็กและเยาวชนมุ่งแสดงให้เห็นโครงสร้างประชากรเด็กและเยาวชนอันเป็นเป้าหมายเชิงปริมาณของการพัฒนา ตลอดจนคุณภาพของเด็กและเยาวชนอันเป็นผลจากการจัดบริการของรัฐและความต้องการของเด็กและเยาวชน จากการรับฟังความคิดเห็นจากเด็กและเยาวชนโดยตรง รวมทั้งการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

2.1 โครงสร้างประชากรเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชน คือ บุคคลอายุไม่เกิน 25 ปี (อายุ 24 ปี 6 เดือน) จากการคาดการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อปี 2542 มีเด็กและเยาวชนจำนวน 26.73 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 43.36 ของประชากรทั้งประเทศซึ่งเป็นหญิงร้อยละ 49 เป็นชายร้อยละ 51 ของประชากรเด็กและเยาวชน ลดลงจากร้อยละ 61.12 ในปี 2523 เนื่องจากอัตราเพิ่มของประชากรลดลงจากร้อยละ 2.0 เหลือร้อยละ 1.1 มีการคาดประมาณว่าในปี 2554 ประชากรเด็กและเยาวชนจะลดลงเหลือ 24.42 ล้านคน และในปี 2557 เหลือ 24.06 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 36.86 และ 34.76 ของประชากรทั้งหมด ตามลำดับ สำหรับอัตราส่วนพึ่งพิงของประชากรในปี 2541 อยู่ที่ร้อยละ 47 เปรียบเทียบกับปี 2523 อยู่ที่ร้อยละ 57 แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตของแรงงานและกำลังแรงงานลดลง เด็กและเยาวชนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะมีภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น อีกทั้งเยาวชนหญิงและชายอยู่ในสัดส่วนเท่ากัน บ่งบอกถึงความจำเป็นที่ต้องมีการปรับบทบาทหญิง/ชาย ในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบครอบครัวและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

จากการพิจารณาโครงสร้างระดับอายุ เมื่อแบ่งเป็น 3 ระดับ ตามหลักของความต้องการและการจัดบริการ คือ กลุ่มอายุ 5 ปีลงมา ซึ่งต้องการเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนา ในปี 2542 คาดประมาณว่ามี 5.9 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 22.07 ของประชากรเด็กและเยาวชนทั้งหมด และลดลงเหลือ 5.2 ล้านคน หรือร้อยละ 21.34 ในปี 2554 และในปี 2557 คาดประมาณว่ามีจำนวน 5.0 ล้านคน หรือร้อยละ 20.90 กลุ่มอายุ 6-14 ปี ซึ่งต้องการอยู่ในกระบวนการพัฒนาเต็มรูปแบบ ในปี 2542 คาดว่ามี 8.67 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.44 และมีจำนวน 8.67 ล้านคน และลดลง 8.1 ล้านคนในปี 2554 และ 2559 ตามลำดับ หรือคิดเป็นร้อยละ 35.52 และ 34.18 ของประชากรเด็กและเยาวชนทั้งหมด กลุ่มอายุ 15-25 ปี เป็นกลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ในปี 2542 มีเยาวชนจำนวน 12.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 45.60 ของจำนวนเด็กและเยาวชนทั้งหมดและจะลดลงเป็น 10.5 ล้านคน และ 10.7 ล้านคน ในปี 2554 และ 2557 ตามลำดับ

ตาราง 4. แผนภูมิจำนวนประชากรวัยเด็กและเยาวชนไทยโดยประชากรทั้งหมด

4

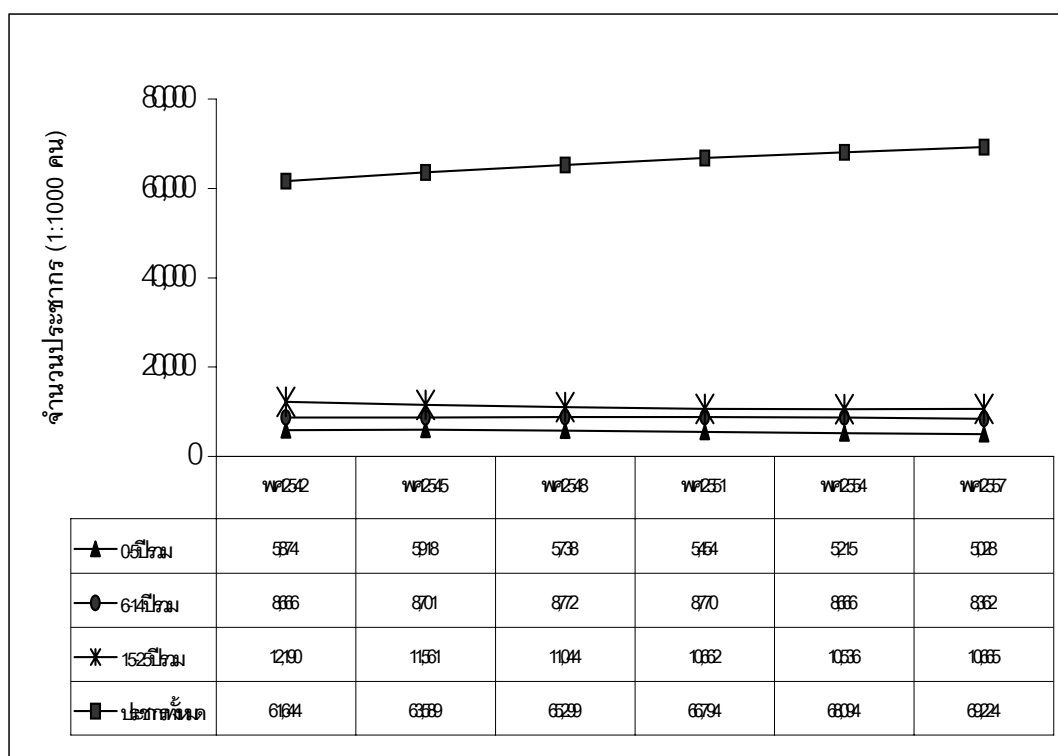
ปี 2542, 2545, 2548, 2551, 2554 และ 2557

1:1,000

	จำนวนประชากรวัยเด็กและเยาวชน(1,000คน)									จำนวนประชากรทั้งหมด
	0-5ปี			6-14ปี			15-25ปี			
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
พ.ศ. 2542	3,011	2,863	5,874	4,436	4,230	8,666	6,179	6,011	12,190	61,644
พ.ศ. 2545	3,014	2,904	5,918	4,460	4,241	8,701	5,876	5,665	11,541	63,669
พ.ศ. 2548	2,911	2,827	5,738	4,491	4,281	8,772	5,625	5,419	11,044	65,299
พ.ศ. 2551	2,768	2,885	5,654	4,473	4,298	8,770	5,442	5,219	10,662	66,794
พ.ศ. 2554	2,648	2,567	5,215	4,401	4,265	8,666	5,387	5,149	10,536	68,094
พ.ศ. 2557	2,554	2,474	5,028	4,237	4,125	8,362	5,362	5,216	10,568	69,224

กราฟแสดงแนวโน้มจำนวนประชากรวัยเด็กและเยาวชนไทยเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด

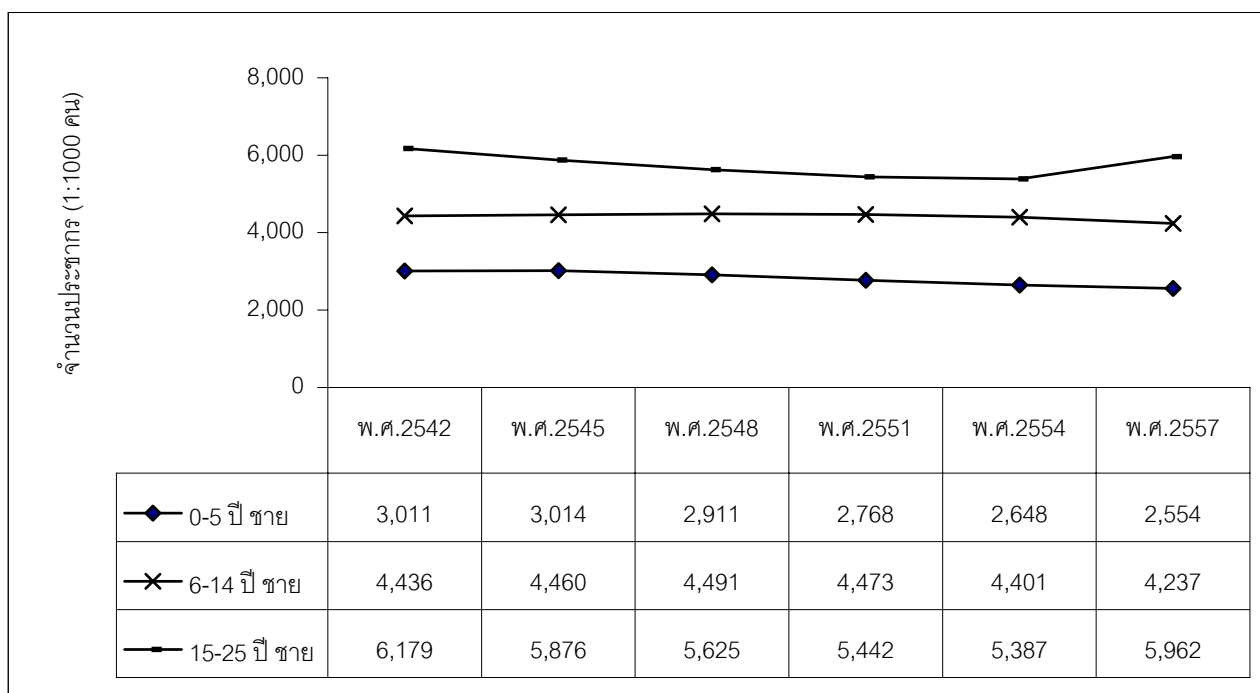
ปี 2542, 2545, 2548, 2551, 2554 และ 2557

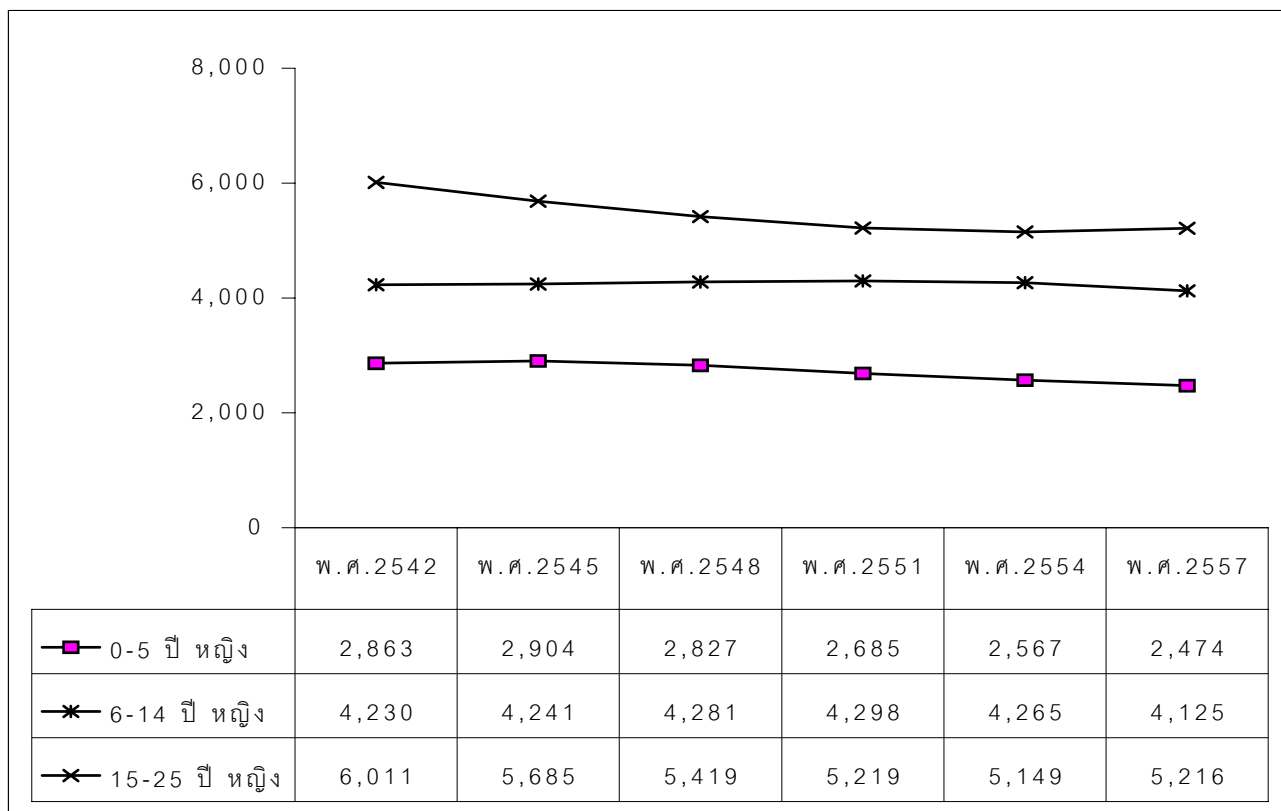
ที่มา: การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2542-2559

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ

กราฟ 2 แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนเพศชาย
ปี 2542, 2545, 2548, 2551, 2554 และ 2557

กราฟ 3 แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรเด็กและเยาวชนเพศหญิง
ปี 2542, 2545, 2548, 2551, 2554 และ 2557

ที่มา : การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2542-2559

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2.2 คุณภาพของเด็กและเยาวชน

โดยข้อเท็จจริงคุณภาพของเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม แต่ในการวิเคราะห์ครั้งนี้จะวิเคราะห์จากส่วนที่เป็นสภาพแวดล้อมที่มีเกณฑ์จัดไว้เชิงรูปธรรม อันได้แก่ สภาพการจัดบริการต่อเด็กและเยาวชนกลุ่มอายุต่างๆ ทางด้านสาธารณสุข การศึกษา การคุ้มครองทางกฎหมาย โอกาสที่จะได้รับบริการทางสังคม และโอกาสที่จะได้ใช้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

คุณภาพของกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี อัตราการอยู่รอดของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข ส่งผลให้อัตราการตายของทารกต่อการเกิดมีชีพ 1,000 คน ลดลงจาก 7.2 รายในปี 2538 เหลือ 5.8 รายในปี 2540 และความสามารถในการสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่ควบคุมได้ เช่น โรคบาดทะยัก ลดลงจาก 212 รายในปี 2533 เหลือ 27 รายในปี 2540 เพราะมารดาส่วนใหญ่รับการคลอดที่สถานพยาบาลถึงร้อยละ 94 ของมารดาที่ตั้งครรภ์ นอกจากนี้การขาดสารอาหารระดับปานกลางถึงรุนแรงในเด็กมีไม่ถึงร้อยละ 1 ตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา

การใช้เกณฑ์วัดสุขภาพของเด็กตามพื้นที่ ทั้งนี้จากการศึกษาเด็กจำนวน 169 คน พบว่า เด็กในเมืองมีโอกาสได้รับการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าเด็กในชนบท คิดเป็นร้อยละ 88.1 ในเขตเทศบาล และร้อยละ 72.4 นอกเขตเทศบาล เมื่อใช้เกณฑ์มาตรฐานน้ำหนักต่อความสูงโดยไม่คำนึงถึงกลุ่มอายุ พบว่าร้อยละ 60.2 ของเด็กในเขตเทศบาลและร้อยละ 68.9 ของเด็กนอกเขตเทศบาลมีลักษณะสมส่วน นอกนั้นมีลักษณะผอมและผอมมาก จากการศึกษาเด็กกลุ่มเดียวกันพบว่า ร้อยละ 5.1 ของกลุ่มตัวอย่างมีขนาดรอบศีรษะผิดปกติจากเกณฑ์ปกติ ซึ่งสะท้อนถึงขนาดของสมองที่เล็กผิดปกติ บ่งชี้ถึงความกระทบกระเทือนตั้งแต่ระยะอยู่ในครรภ์จนถึง 2 ปีแรก และจากการประเมินแบบคัดกรองตามเกณฑ์ในสมุดสุขภาพเด็กพบว่า ร้อยละ 16.7 สงสัยว่ามีพัฒนาการล่าช้าและเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตเทศบาล (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2539)

กลุ่มเด็กอายุ 6-14 ปี จากการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพบว่า เด็กอยู่ในภาวะหิวโหยถึง 3.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 58.7 ของจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาทั้งหมดจำนวน 6.3 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) สำหรับอัตราเด็กที่ป่วยเป็นโรคคอตีบพอกพบว่าลดลงจากร้อยละ 12.24 ในปี 2536 เหลือเพียงร้อยละ 3.3 ของประชากร กลุ่มอายุเดียวกันในปี 2540 (กระทรวงสาธารณสุข, 2540)

รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยศึกษาอัตราการรู้หนังสือของเด็กที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ประจำปี 2541 กล่าวว่า เด็กอายุ 6-11 ปี ซึ่งแต่เดิมมีอัตราการรู้หนังสือต่ำกว่ากลุ่มอื่น มีอัตราการรู้หนังสือสูงขึ้นถึงร้อยละ 78.4 ของประชากรกลุ่มเดียวกัน แต่หากพิจารณาจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ และอัตราการรู้หนังสือจะพบว่าเยาวชนในเมืองมีโอกาสเข้าถึงบริการการ

ศึกษามากกว่าเยาวชนในชนบท เป็นที่น่าสังเกตว่าคนไทยใช้เวลาในการศึกษาโดยเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นจากประมาณ 6.4 ปี ในพ.ศ.2535 เป็น 6.9 ปี ในปี พ.ศ.2540 ในช่วงระยะเวลา 5 ปีซึ่งเป็นการเพิ่มจำนวนการศึกษาโดยเฉลี่ยได้เพียง 0.5 ต่อปีเท่านั้น นับว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542)

จากการศึกษาระดับเซเว่นปีของเด็กรุ่นอายุ 6 - 12 ปี พบว่ามีเด็กระดับเซเว่นปีต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยปกติถึงร้อยละ 44.2 ส่วนที่เหลือร้อยละ 55.8 เป็นเกณฑ์ปกติ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ พบว่าระดับเซเว่นปีของเด็กรุ่นอายุ 6-12 ปี มีความสัมพันธ์กับรายได้ของครอบครัว และเขตปกครองอย่างมีนัยสำคัญ (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2539) สำหรับการใช้เวลาว่างสำหรับเด็กในช่วงอายุ 6-11 ปี พบว่าเด็กจะใช้เวลาว่างในการสังสรรค์กับเพื่อน และเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย ส่วนกลุ่มอายุ 12-14 ปี จะใช้เวลาว่างในการฟังวิทยุ ฟังเทป สังสรรค์กับเพื่อนหรือออกกำลังกายและอ่านหนังสืออื่นๆ นอกเหนือจากหนังสือพิมพ์ (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541)

กลุ่มอายุ 15-25 ปี เยาวชนกลุ่มนี้ โดยทั่วไปมีสุขภาพดีแต่มีปัญหาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการใช้สารเสพติด มีการคาดประมาณว่ามีเยาวชนในสถาบันการศึกษาติดยาจำนวน 71,666 คน ในปี 2536 (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา, 2536) ในปี 2542 สถาบันวิจัยเอแบค เศรษฐินเตอร์เน็ตโพลล์ ได้สำรวจวิจัยคาดประมาณจำนวนนักเรียน/นักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เป็นจำนวนสูงถึง 663,290 คน ในขณะที่มีผู้มาลงทะเบียนเข้ารับการรักษา ระหว่างปี 2535-2540 อยู่ในช่วง 61-91 คนต่อประชากร 100,000 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2541) ส่วนในเรื่องการสูบบุหรี่ของเยาวชนมีแนวโน้มลดลง ซึ่งกลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นเยาวชนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาน้อยและทำงานในสาขาการขนส่ง ภาคเกษตรและกรรมกร นอกจากนี้มีการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ในเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี จำนวน 1,141 คน ในกรุงเทพมหานคร ระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม 2541 พบว่า เพศชายดื่มสุรามีจำนวน 334 คน จาก 624 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 ส่วนเพศหญิงดื่มสุรา 130 คน จาก 517 คน คิดเป็นร้อยละ 25.1

เป็นที่น่าสนใจว่าอัตราการตายของเยาวชนอายุ 15-25 ปี มีแนวโน้มสูงขึ้นส่วนใหญ่สาเหตุเกิดจากอุบัติเหตุ อัตราการตายในชนบทมีสูงกว่าในเมืองและเป็นอุบัติเหตุจากสารพิษเป็นหลัก ส่วนสาเหตุการตายของเยาวชนในเมืองเกิดจากอุบัติเหตุทางการจราจร แนวโน้มของการเกิดอุบัติเหตุที่สูงขึ้นอาจแสดงให้เห็นถึงความไม่ยั้งคิด และความไม่ระหนักในเรื่องความปลอดภัยของการขับขี่ (กระทรวงสาธารณสุข, 2541)

สำหรับพฤติกรรมทางเพศพบว่า มีเยาวชนตั้งครรรภ์โดยไม่ตั้งใจในช่วงอายุ 16-18 ปี สูงถึงร้อยละ 21.4 ของผู้ตั้งครรรภ์โดยไม่ตั้งใจ และ 1 ใน 4 ของเยาวชนกลุ่มนี้เคยทำแท้งมาก่อน(มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535) ส่วนในเรื่องของการติดเชื้อเอดส์ พบว่า มีแนวโน้มลดลงโดยรวมและกลุ่มนักเรียนชายในโรงเรียนอาชีวศึกษามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ปลอดภัยขึ้น

(กระทรวงสาธารณสุข, 2541) มีงานวิจัยระดับพื้นที่แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นไทยมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุต่ำสุดคือ 12 ปี และในช่วงที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกมากที่สุดคือ 14-17 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เข้าสู่ภาวะเจริญพันธุ์ ดังนั้น หากวัยรุ่นขาดการชี้นำและไม่ได้รับการให้คำปรึกษาแนะแนวที่ถูกต้องเพื่อสนองตอบอารมณ์ทางเพศที่เหมาะสมแล้วก็อาจเกิดปัญหาพฤติกรรมทางเพศได้

มีรายงานผู้ป่วยเป็นโรคทาลัสซีเมียมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งโรคทางพันธุกรรมนี้จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของเด็กและเยาวชนในรุ่นต่อไป โดยในปี 2539 พบว่าหญิงเป็นโรคทาลัสซีเมีย และตั้งครรภ์จำนวน 50,000 ราย ซึ่งจะส่งผลให้ทารกในครรภ์เสี่ยงต่อการเป็นโรคสูงถึง 5 หมื่นคน และในปี 2540 มีผู้ป่วยสูงถึงร้อยละ 33.6 ต่อประชากร 100,000 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2541) นับว่าเป็นสภาพที่น่าเป็นห่วงอีกสภาพหนึ่งที่สัมพันธ์กับเรื่องคุณภาพของเด็กและเยาวชนวัยรุ่น

เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือและทำงานมีจำนวน 6.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 84.2 ของเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 13-24 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540) ในจำนวนนี้ กลุ่มอายุ 20-24 ปี มีงานทำมากที่สุด หรือคิดเป็นร้อยละ 67.7 ของเด็กและเยาวชนกลุ่มอายุ 13-24 ปี อาชีพที่ส่วนใหญ่ คือ การเกษตรในรูปของการช่วยธุรกิจของครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 42.7 ของกลุ่มเยาวชนที่ทำงาน การเป็นลูกจ้างเอกชนและประกอบธุรกิจส่วนตัว ด้านเกษตรมีเพียงเล็กน้อย อาชีพที่รองลงมาจากภาคเกษตรคือ อาชีพที่เกี่ยวกับช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 30.5 ของกลุ่มเยาวชนที่ทำงาน และเกือบทั้งหมดในกลุ่มนี้เป็นลูกจ้างเอกชน ที่เหลือประกอบอาชีพเกี่ยวกับการค้าในลักษณะช่วยธุรกิจครัวเรือน และเป็นลูกจ้างเอกชน คิดเป็นร้อยละ 10.9 ของกลุ่มเยาวชนที่ทำงาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540)

จากการสำรวจภาวะแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2540 รอบที่ 3 ในช่วงและเวลาเดียวกันคือเดือนสิงหาคม พบการว่างงานอยู่ในกลุ่มผู้มีอายุน้อย หรือผู้เข้าตลาดแรงงานใหม่ที่มีอายุ 15-25 ปี ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งในกลุ่มผู้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา เยาวชนชายมีอัตราการว่างงานสูงกว่าเยาวชนหญิง สาเหตุอย่างหนึ่งของอัตราการว่างงานของเยาวชนที่มีการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนประกอบอาชีพจะมุ่งเน้นให้เป็นลูกจ้างรัฐบาลหรือภาคเอกชนมากกว่าการส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักการสร้างงานหรือประกอบอาชีพอิสระ

สำหรับการคุ้มครองทางกฎหมาย ประเทศไทยได้ยึดหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งกำหนดช่วงอายุของการให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษตั้งแต่ 18 ปีลงมา เพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางมิให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เนื่องจากตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา เด็กไทยถูกนำมาเป็นเหยื่อความรุนแรง ถูกทารุณกรรมทั้งทางร่างกายและจิตใจจากบุคคลใกล้ชิดในครอบครัว อีกทั้งยังได้รับการเลือกปฏิบัติ ถูกแสวงหาประโยชน์ทั้งทางเพศ ธุรกิจทางสื่อ การศึกษาและการทำงาน จึงมีการบัญญัติกฎหมายหลาย

ฉบับเพิ่มขึ้นเพื่อบังคับใช้กับปัญหาสังคมเพื่อการคุ้มครองเด็กให้มีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาตามวัย เช่น พ.ร.บ.การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 พ.ร.บ.ป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ.2533 พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2534 พ.ร.บ.จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2535 พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ.2539 พ.ร.บ.มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ.2540 พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 5 มีการแก้ไขเพิ่มเติมรวม 13 ครั้ง ครั้งสุดท้ายปี 2541 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บังคับใช้วันที่ 10 มิถุนายน 2478 มีการแก้ไขเพิ่มเติมการสอบสวนและสืบพยานเด็กในศาล ปี 2542 เป็นต้น

สรุปได้ว่าคุณภาพของเด็กและเยาวชนสามารถเกิดได้จากการให้ความสำคัญอย่างจริงจังของรัฐบาลในการจัดบริการและคุณภาพของการจัดบริการ เด็กและเยาวชนมีสุขภาพดีขึ้นเพราะความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข แต่คุณภาพของการศึกษายังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ เพราะยังขาดการอบรมหรือเตรียมเด็กอย่างเพียงพอเพื่อก้าวสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับไว สำหรับเรื่องพฤติกรรมทางสุขภาพ ความรับผิดชอบ และความปลอดภัยในชีวิตตลอดจนความสามารถในการประกอบอาชีพของเด็กและเยาวชนยังจัดว่าอยู่ในระดับที่ต้องการการดูแลจัดการเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพและมีคุณภาพมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน

2.3 การทบทวนความต้องการของเด็กและเยาวชน

จากแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้กำหนดความต้องการตามพัฒนาการของบุคคลในแต่ละวัยอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งการพัฒนาจะเป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมจริยธรรม กล่าวคือพัฒนาการแต่ละด้านจะมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีอิทธิพลเชื่อมโยงระหว่างกันด้วย ซึ่งความต้องการของเด็กและเยาวชนอาจสรุปได้ดังนี้

2.3.1 ความต้องการของเด็ก

เด็กที่อยู่ในช่วงอายุต่ำกว่า 14 ปี ยังจัดเป็นประชากรวัยพึ่งพิง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในหลายๆ ด้าน ดังนั้นจึงต้องการการดูแลจากครอบครัวเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด และได้รับการอบรมสั่งสอนเพื่อปรับตัวเข้าสู่สังคมอย่างมั่นคง

นอกจากนี้ประเทศไทยได้ลงนามรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการอยู่รอด การปกป้องและการพัฒนาเด็ก (World Declaration on Survival, Protection and Development of Children) เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2533 เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการจัดบริการและดำเนินการให้เกิดการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการตามพัฒนาการวัยเด็ก ซึ่งประกอบด้วย

1) การพัฒนาด้านร่างกาย ที่ต้องการลดอัตราการเสียชีวิตของแม่และเด็ก การได้รับสารอาหารที่พอเพียงต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย มีน้ำดื่มที่สะอาดปลอดภัย ได้รับภูมิคุ้มกันโรคที่ติดต่อกันและไม่ติดต่อกัน นอกจากนี้เด็กยังต้องการการพัฒนาทางกายและทักษะการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีผลกำลังเพิ่มขึ้นและส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถในการรู้คิด

2) การพัฒนาด้านสติปัญญา ตั้งแต่วัยทารกเด็กต้องการการเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัสเพื่อเสริมสร้างและเกิดพัฒนาการที่เป็นไปตามธรรมชาติก่อน แล้วจึงค่อยเรียนรู้ส่วนที่เป็นนามธรรมและการรู้จักใช้เหตุผล ระยะก่อนวัยเรียนจัดเป็นช่วงเวลาของการวางรากฐานทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างแท้จริง เมื่อเด็กผ่านถึงระยะวัยรุ่นพัฒนาการด้านการรู้คิดจะเจริญเต็มที่ เป็นช่วงที่เด็กจะเริ่มเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองและแสดงอารมณ์อย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างสันติสุข

3) การพัฒนาทางอารมณ์และจิตใจ เนื่องจากสภาพแวดล้อมวัยเด็กยังอยู่ในวงจำกัด ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดคือบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดู ดังนั้นความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็กจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดู หากเด็กได้รับการตอบสนองทางอารมณ์เป็นอย่างดีเด็กก็จะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพที่มั่นคงได้ สามารถพึ่งตนเองได้

ความสำคัญของพัฒนาการเด็กได้สะท้อนให้เห็นจากความพยายามที่จะให้เด็กได้รับการคุ้มครองสิทธิเพื่อเป็นมาตรฐานสากลตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งครอบคลุมไปถึงช่วงอายุต่ำกว่า 18 ปี อย่างไรก็ตามเด็กบางกลุ่มยังขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ อันเนื่องมาจากปัญหาทางครอบครัว เศรษฐกิจ การถูกเลือกปฏิบัติจากสถานภาพทางสังคมและความพิการ เป็นต้น

2.3.2 ความต้องการของเยาวชน

จากชีวิตวัยเด็กมาสู่วัยรุ่น จะเห็นว่าช่วงชีวิตของการเป็นเยาวชนระหว่าง 15-25 ปีนี้ จะคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ จึงควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษต่อเนื่องเพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ คือสามารถพัฒนาตนเองและมีศักยภาพไปพัฒนาสังคมส่วนรวมได้

สำหรับการพัฒนาทางร่างกาย เยาวชนต้องการสารอาหารครบถ้วนเช่นเดียวกับเมื่อวัยเด็ก แต่จะเพิ่มปริมาณเพื่อเสริมสร้างการเจริญเติบโตของร่างกายที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีความสมดุลย์ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากวัยเด็กมาสู่ความเป็นเยาวชน คือ การเพิ่มการผลิตฮอร์โมน ซึ่งทำให้ร่างกายเจริญเติบโตและมีการผลิตฮอร์โมนทางเพศในแต่ละบุคคล ทำให้มีพัฒนาการทางเพศ และความต้องการทางเพศ เช่น เกิดความสนใจในเรื่องเพศตรงข้าม ความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศ และการสำรวจตัวเองด้านเพศ ซึ่งส่งผลไปถึงการปรับตัวความสัมพันธ์กับผู้อื่น และในกรณีที่เยาวชนไม่ได้รับการตอบสนองอย่างถูกต้องและเพียงพอทาง

ด้านสุขภาพ ร่างกาย และความต้องการทางเพศก็อาจจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศได้

การพัฒนาทางสติปัญญาและความสามารถในการประกอบอาชีพ เยาวชนยังมีความต้องการที่จะพัฒนาความสามารถ ความรู้ และทักษะต่อเนื่องให้เต็มตามศักยภาพของตน ทั้งนี้เพื่อความพร้อมด้านอาชีพหรือการมีงานทำ สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีทางเลือกเกี่ยวกับอุดมการณ์ในการทำงานได้

การพัฒนาด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม เยาวชนอยู่ในช่วงที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางบุคลิกภาพโดยจะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นมีความสามารถในการรู้จัก ต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับเหตุผลต้องการแสดงความคิดเห็นของตนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ที่สำคัญคือต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ แต่เดิมรัฐได้ยึดพัฒนาการของเด็กและเยาวชนตามวัยเป็นเกณฑ์ ซึ่งในปัจจุบันจำเป็นต้องให้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและความต้องการการพัฒนาเหล่านั้น ในการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน

2.3.3 การรับฟังความต้องการของเด็กและเยาวชน

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ร่วมกันจัดให้มีเวทีเยาวชนแห่งชาติขึ้น รวมทั้งสิ้น 7 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2541-2543 ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทุกภาค เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และส่งผลให้การจัดการบริการมีคุณภาพและตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มมากขึ้น โดยประเด็นที่เด็กและเยาวชนนำมาพิจารณาในการประชุมร่วมกันแต่ละครั้ง ได้แก่ สภาพปัญหาที่เด็กและเยาวชนกำลังเผชิญและควรได้รับการแก้ไข ได้แก่ เรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม การศึกษา ปัญหาจากสื่อ การมีอาชีพ ผลกระทบจากเศรษฐกิจ การเมือง นโยบายของรัฐ การช่วยเหลือสังคม และชุมชน ตลอดจนความต้องการของเด็กและเยาวชนที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

- 1) ควรเร่งรัดในการแก้ไขปัญหาและป้องกันสุขภาพให้รอดพ้นจากเรื่องยาเสพติดและโรคเอดส์
- 2) ต้องการความเท่าเทียมในการศึกษาและมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบของโรงเรียน
- 3) เห็นความสำคัญของการมีชุมชนเข้มแข็งเพื่อลดปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน
- 4) ต้องการให้ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยเฉพาะในการปฏิบัติตนให้ห่างไกลจากยาเสพติด

- 5) ต้องการให้สื่อเสนอสาระบบันเทิงที่เป็นงานสร้างสรรค์ต่อสติปัญญาและความรู้ความสามารถ ตลอดจนเป็นสื่อที่เผยแพร่คำแนะนำและแนวคิดในการดำเนินชีวิตให้กับวัยรุ่น
- 6) ควรมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการประกอบอาชีพของเยาวชน
- 7) มีการสร้างโอกาสให้เยาวชนสามารถเรียนรู้ได้ตามความถนัดในแต่ละวัย
- 8) ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในเรื่องการตัดสินใจและการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ
- 9) สนับสนุนการจัดตั้งสภาเยาวชนแห่งชาติเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาสังคม
- 10) รัฐต้องรับรองสิทธิของเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อยกเว้นเรื่องสัญชาติ ความพิการ เพศ หรือผู้ติดเชื้อ HIV เป็นต้น

2.4 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในมิติต่างๆ ดังนี้

2.4.1 สถานภาพของครอบครัว

ในช่วงระยะเวลา 20 ปี หลังจากการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว ในปี พ.ศ. 2524 จนถึงที่สุดแผนฯ ในปี พ.ศ.2544 ลักษณะครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป และมีแนวโน้มสูงขึ้นไปจะเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีสมาชิกที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก เมื่อมีการสำรวจลักษณะครอบครัวผาสุก (สถิติสวัสดิการสังคมและงานประชาสงเคราะห์, 2542) ทั้งประเทศ 75 จังหวัด ในปี 2542 พบว่า มีครอบครัวเพียง 4.8 ล้านครัวเรือน จาก 7.6 ล้านครัวเรือนที่สำรวจทั้งหมดหรือคิดเป็นร้อยละ 63.12 เท่านั้น ที่มีสมาชิกคือ พ่อ แม่ ลูก อยู่กันพร้อมหน้า และจากรายงานฉบับเดียวกันพบว่า มีเด็กถูกทอดทิ้งอยู่ถึง 3.7 แสนครัวเรือน มีเด็กกำพร้าอยู่ 4.7 แสนครัวเรือน และมีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ มีจำนวน 8.8 แสนครัวเรือน และสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวมีองค์ประกอบไม่ครบ มีหลายสาเหตุด้วยกันคือ อัตราการหย่าร้าง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2526 ซึ่งมีจำนวน 28,168 คู่ เพิ่มขึ้นเป็น 62,379 คู่ ในปี 2540 (สมุดสถิติรายปีประเทศไทย, 2530-2541) และมีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยในปัจจุบันมีอยู่ถึงร้อยละ 20 (สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2543) นอกจากสาเหตุดังกล่าวแล้วการอพยพของสมาชิกในครอบครัวด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจคือ ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น ต้องการรายได้ที่ดีกว่าเดิมและโดยหน้าที่การงานมีจำนวนประมาณ 8 แสนคนจากผู้อพยพย้ายถิ่น 3.2 ล้านคน ในปี 2540 (สมุดสถิติรายปีประเทศไทย, 2541) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้องค์ประกอบสถาบันครอบครัวมีสมาชิกไม่สมบูรณ์พร้อมหน้ากัน โดย

เฉพาะในจำนวนผู้ย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางการศึกษามีอยู่ 2.1 แสนคน (สมุดสถิติรายปีประเทศไทย, 2541) ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนอยู่ตามลำพังโดยไม่มีผู้ปกครองดูแล

จากการวิเคราะห์สภาพแนวโน้มที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงในสภาพครอบครัวส่งผลให้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรเปลี่ยนไป พี่เลี้ยงเด็กตามสถานรับเลี้ยงเด็กหรือโรงเรียนมีภาระในการดูแลรับผิดชอบเด็กตามลำพัง เป็นเหตุให้เด็กไม่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากพ่อแม่และครอบครัวเท่าที่ควร ขาดต้นแบบที่เหมาะสม พ่อแม่ขาดความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตร

สำหรับหน้าที่ทางเศรษฐกิจ พบว่าครอบครัวยังมีผลผลิต/รายได้ที่ไม่พอกินพอใช้ ขาดผลผลิตที่เพียงพอในการอุปโภคบริโภคถึงทำให้ต้องกู้ยืมมาเพื่อกินเพื่อใช้ เป็นจำนวนถึง 2.2 ล้านครัวเรือน จากครัวเรือนที่สำรวจทั้งหมด 7.6 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.56 และมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็น จำนวน 3.9 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52 ข้อมูลเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำของครอบครัว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมาภายหลัง เช่น อัตราการหย่าร้างสูงขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อัตราการอพยพย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้นเพราะต้องการรายได้ที่ดีกว่าเดิม นอกจากนี้พบว่า แนวโน้มที่สตรีออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ตลอดจนการทอดทิ้งบุตรและผู้สูงอายุให้อยู่ตามลำพังมีเพิ่มมากขึ้น และมีการอยู่ร่วมกันของหญิงชายโดยมิได้จดทะเบียนเพิ่มขึ้น อีกทั้งมีการยอมรับสิทธิหญิงและชายเท่าเทียมกัน ทำให้หญิงและชายมีส่วนร่วมการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มากขึ้น

โดยสรุปกล่าวได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยในช่วงเวลา 40 ปีที่แล้วเมื่อเทียบกับปัจจุบันแม้จะพบว่ายังมีลักษณะอะลุ้มอล่วยเกือบทุกด้านของการอบรม แต่มีข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาชี้ให้เห็นแนวโน้มว่า แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการให้เด็กเป็นอิสระและพึ่งพาตัวเองเร็วขึ้น มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความพยายามสนองความต้องการของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจเพิ่มขึ้น ผู้ปกครองรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะจากสื่อมวลชนเพื่อใช้ในการพัฒนาเด็กมากขึ้น อีกทั้งยังมีการตระหนักในบทบาทร่วมกันระหว่างพ่อและแม่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานนอกบ้านของแม่ในยุคปัจจุบัน (จรรยา สุวรรณทัต, 2542)

2.4.2 ผลกระทบของภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจต่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว

วิกฤตเศรษฐกิจไทยได้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2540 เป็นผลทำให้เกิดภาวะการว่างงานประมาณ 1.5-2 ล้านคน ในปี 2542 ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มาตรฐานการดำรงชีวิตของครอบครัวเด็กและเยาวชนโดยเฉลี่ยลดลง ทั้งนี้ เพราะมีจำนวนครัวเรือนยากจนเพิ่มขึ้น คือ ครัวเรือนที่มีรายได้ต่อหัวต่ำกว่าเส้นยากจนเพิ่มขึ้น และเมื่อมีครัวเรือนใดยากจนก็ถือว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวนั้นยากจนด้วยเช่นกัน ดังนั้น ความยากจนในกลุ่มเด็กจึงสูงกว่าผู้ใหญ่ โดยในปี 2541 มีเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 17 ปี อยู่ในภาวะยากจนถึง 3.1 ล้านคน เทียบกับจำนวน

คนจนทั้งประเทศ 7.9 ล้านคน และดัชนีวิกฤตแสดงให้เห็นว่าวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อกลุ่มอายุ 18-24 ปีมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มอายุ 15-17 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542)

นอกจากนี้ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาวะวิกฤตแล้ว มีปัญหาอื่นๆ เกิดขึ้นคือ ความเครียดจากการว่างงาน มีรายได้ลดลง แต่ต้องแบกหนี้สินเดิมและเผชิญกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัว อย่างไรก็ตามการจัดการกับปัญหาของแต่ละครอบครัวจะแตกต่างกันไป กล่าวคือ ครอบครัวที่รับรู้ล่วงหน้าและเตรียมตัวรับสถานการณ์ได้จะมีสัมพันธภาพที่ดีขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัวเพราะมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น แต่ครอบครัวที่ไม่รู้ล่วงหน้าจะมีปัญหาการทะเลาะอย่างรุนแรงในครอบครัวอาจจะมีการทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลังบุตร การปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่หรือทำร้ายบุตรเพราะควบคุมอารมณ์ไม่ได้ อย่างไรก็ตามความคาดหวังของครอบครัวส่วนใหญ่สูงสุดคือเรื่องการศึกษาของบุตรและต้องการความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542)

สำหรับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัวจะได้รับผลกระทบจากภาวะความเครียดและการประหยัดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนที่ทำงานจะเป็นกลุ่มที่ถูกปลดจากการทำงานก่อนกลุ่มอื่น ในขณะที่กลุ่มเด็กอายุ 12-14 ปี ได้รับผลกระทบในเชิงบวก กล่าวคือ เมื่อความต้องการของตลาดแรงงานน้อยลง ทำให้อัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาสูงขึ้นถึงร้อยละ 94 ของจำนวนผู้จบระดับประถมศึกษา

2.4.3 ชุมชนและสังคม

ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงในระบบการบริหารงานท้องถิ่นโดยมีแนวโน้มที่จะกระจายความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ทั้งในเรื่องการมีรายได้เป็นของตนเอง การจัดทำงบประมาณ และบริหารโครงการต่างๆ ได้ด้วยตนเองในบางขั้นตอนตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้ว่าราชการจังหวัด

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2537 ได้มีการปรับปรุงการบริหารงานส่วนท้องถิ่น ในส่วนพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ต้องการให้มีการจัดทำบริการสาธารณะให้ทั่วถึงตรงกับความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น และต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น โดยผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นจะต้องมาจากการเลือกตั้งของราษฎรในท้องถิ่นนั้น รวมทั้งสามารถบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันแก่ประชาชนว่าจะได้รับการบริการสาธารณะอย่างทั่วถึงและตรงต่อความต้องการ ตลอดจนให้มีการตรวจสอบหน่วยงานในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ปัจจุบันประเทศไทยมี อบต. ทั้งสิ้น 6,397 แห่ง จากจำนวนทั้งสิ้น 7,255 แห่งทั่วประเทศ (กระทรวงมหาดไทย, 2541)

อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการและวางแผนจะเกิดขึ้นได้ก็จากความรู้ในบทบาทและหน้าที่และการปฏิบัติที่สอดคล้อง ตลอดจนความพร้อมของประชาชนในชุมชนนั้นๆ เอง

2.4.4 กฎหมายและกติกาทาสังคม

การบัญญัติกฎหมายและการกำหนดกติกาทางสังคมในรูปแบบต่างๆ นั้น แต่เดิมราชการส่วนกลางเป็นผู้รับผิดชอบ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน กล่าวคือ ในช่วงแรกระหว่างปี พ.ศ. 2471-2500 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบทลงโทษเด็กกรณีกระทำความผิดทางอาญาและการฟื้นฟูบำบัด ส่วนในช่วงที่ 2 พ.ศ.2501-2520 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการควบคุมความประพฤติของนักเรียน นักศึกษา การสงเคราะห์และคุ้มครองเรื่องเกี่ยวกับการเสพสารระเหย และยาเสพติด การเที่ยวเตร่ของเด็กที่ประพฤติตนไม่สมควร และในช่วงที่ 3 พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน มีกฎหมายหลายฉบับเกิดขึ้นอันเนื่องจากการยกเลิกกฎหมายเดิมและบัญญัติกฎหมายใหม่ให้สอดคล้องกับปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและกระแสประชาธิปไตยที่มีแนวโน้มในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือจัดการกับปัญหามานพพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการประกันสวัสดิภาพ การประกันสังคม และการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสหรือใช้สิทธิมากขึ้นตามพันธกรณี ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกควบคู่กันไปกับการรณรงค์ให้เด็กและเยาวชนรับรู้และเรียนรู้ข้อกฎหมาย และสามารถใชสิทธิได้จากการคุ้มครองอย่างจริงจังจากรัฐ ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสื่อมวลชน กฎหมายที่บัญญัติขึ้นในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การกระจายสวัสดิการและการคุ้มครองไปสู่กลุ่มเด็กด้อยโอกาสมากขึ้น การปราบปรามยาเสพติด การปราบปรามการค้าประเวณี การค้าหญิงและเด็ก

อย่างไรก็ตามพบว่า ยังมีกฎหมายหลายฉบับที่ล้าหลัง ไม่ได้บังคับใช้หรือใช้บังคับไม่เกิดผล อีกทั้งกระบวนการนิติบัญญัติที่ผ่านหรือกลั่นกรองกฎหมายยังล่าช้า ไม่ทันการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนจิตสำนึกในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองและความเข้าใจในเนื้อหากฎหมายของบุคลากรที่เกี่ยวข้องระหว่างหน่วยงานของรัฐยังขาดการประสานแนวคิดความรับผิดชอบร่วมกัน จึงส่งผลให้เกิดตกเป็นเหยื่อของกระบวนการทางกฎหมายด้วยเช่นกัน

2.4.5 เทคโนโลยีสารสนเทศ

(1) สื่อ

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีโทรคมนาคม ทำให้ธุรกิจโทรคมนาคมของโลกเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วส่งผลให้มีการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารในสังคมไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ทั้งสื่อสาธารณะและสื่อส่วนบุคคล ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือการ์ตูน วีดีโอ สื่อสิ่งพิมพ์ การสื่อสารร่วมระบบดิจิทัล สื่อผ่านดาวเทียม สื่อเคเบิลใยแก้ว ฯลฯ ลักษณะการรับสื่อ ได้แก่ ผู้บริโภครับสารฝ่ายเดียวและการสื่อสารสองทางระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตสื่อ สื่อที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากที่สุด คือ สื่อสาธารณะ เพราะราคาถูก จำนวนผู้บริโภคจึง

เข้าถึงได้มาก ในอดีตประชาชนให้ความสำคัญกับสื่อวิทยุมากที่สุด แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นโทรทัศน์ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างของเด็กและเยาวชน ในปี 2540 พบว่าเด็กส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ วิดีโอ ส่วนเยาวชนใช้เวลาว่างในการฟังวิทยุ อย่างไรก็ตาม สื่อวิทยุได้พัฒนารูปแบบของการสื่อสารให้ทันสมัย ตอบสนองความสนใจของผู้บริโภค โดยการจัดรายการที่ผู้บริโภคสามารถพูดคุยโต้ตอบกับผู้จัดรายการได้ในลักษณะการสื่อสารสองทาง เช่น รายการร่วมด้วยช่วยกัน จส.100 รายการกรีนเวฟ ฮอทเวฟ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า สิ่งพิมพ์ที่ไม่ใช่หนังสือการ์ตูนได้รับความนิยมน้อยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ยกเว้นหนังสือการ์ตูนเด็กและเยาวชนซึ่งมีการนิยมอ่านมากขึ้น สำหรับสาระที่สื่อสารควรจะนำเสนออย่างมุ่งเน้นเพื่อความบันเทิงและการค้ากำไรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้บริโภคและผู้ผลิตสื่อ สื่อส่วนบุคคล ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ วิทยุติดตามตัว เว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ตที่ให้บริการเฉพาะสมาชิก ทั้งนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโทรคมนาคม มีประสิทธิภาพและให้เสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลหลากหลาย มีทั้งภาพและเสียง อีกทั้งยังทันเหตุการณ์ สื่อสารได้สองทางและควบคุมได้ยาก กระแสการตลาดและโฆษณาจึงใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือทำธุรกิจเพื่อสร้างความต้องการในการบริโภคและความสนใจให้กับกลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะวัยรุ่นมากกว่าจะมุ่งใช้สื่อเพื่อการศึกษาและการพัฒนา อย่างไรก็ตาม เด็กและเยาวชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะเข้าถึงสื่อส่วนตัวได้น้อยกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าเพราะเป็นเทคโนโลยีที่มีราคาแพง

(2) สารสนเทศ

สารสนเทศและข้อมูลที่ผ่านมาทางสื่อประเภทต่างๆก็เช่นเดียวกันมีลักษณะหลากหลายและไม่สามารถปิดกันไว้ได้ ทั้งในประเทศและจากนอกประเทศ อีกทั้งเนื้อหาของสารรับอิทธิพลจากธุรกิจโฆษณามากขึ้น ประกอบกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 ได้สร้างโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้

จึงกล่าวได้ว่าเด็กและเยาวชนไทยยุคปัจจุบันสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น สื่อสารได้อย่างเสรีและยังพบว่าสารสนเทศมีอิทธิพลในการสร้างเครือข่าย การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทั้งที่ดีและเบี่ยงเบนได้ง่าย รวมทั้งสารสนเทศยังสร้างความตื่นตัวหรือตื่นตระหนกในเรื่องต่างๆ หากปราศจากความรู้จริง เช่น เรื่องการดัดแปลงตัดแต่งพันธุกรรม (GMO) ส่งผลให้มีการเบี่ยงเบนประเด็นความรู้และสร้างความหวาดวิตกแก่ประชาชน เป็นต้น ดังนั้นข้อพึงระวังจึงมิได้อยู่ที่ความขาดแคลนหรือการเข้าไม่ถึงข้อมูล หากแต่เป็นเรื่องที่ต้องสร้างทักษะในการพิจารณาทางเลือกใช้ พร้อมกับสร้างองค์ความรู้จริงให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใจสารสนเทศ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายได้

2.4.6 การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ

กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในฐานะเป็นพลเมืองของโลก ในขณะที่วิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคมยังคงมีความแตกต่างอยู่ จึงส่งผลกระทบที่เป็นทั้งคุณต่อผู้ที่รู้จักปรับตัวที่จะใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง เช่น ความรู้ความสามารถของมนุษย์มีเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวางไร้ขีดจำกัด การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมและประเพณีของตน การมีเสรีภาพที่จะเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายในด้านสิทธิมนุษยชน เจื่อนไขทางเศรษฐกิจการค้าใหม่ที่เชื่อมโยงกันทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกได้นำไปสู่ความร่วมมือและการแข่งขัน ตลอดจนความสบายที่เป็นมาตรฐานสากล ในทางกลับกันกระแสโลกาภิวัตน์อาจเป็นโทษต่อผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนตกเป็นเหยื่อของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้ เช่น ความสับสนในค่านิยมผ่านธุรกิจบันเทิงและสื่อโฆษณา ที่เร่งสร้างกระแสบริโภคนิยมในขณะที่ประเทศยังไม่มีความพร้อมในการผลิตด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของตนเอง และมีการกีดกันทางการค้าในภาวะที่มีการแข่งขันรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น การกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการละเมิดสิทธิในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ทั้งด้านเจตคติและพฤติกรรม ในฐานะบุคคลที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ดังแสดงไว้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) เกิดความขัดแย้งของคนสองวัยระหว่างความเป็นสากลและเอกลักษณ์ไทย ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ เด็กและเยาวชนมีเจตคติต่อสิ่งต่างๆ และพฤติกรรมเป็นสากล ขณะที่บิดามารดา ครอบครัวและผู้ปกครองยังมีแนวคิดความเชื่อและพฤติกรรมบางประการเชิงอนุรักษ์

2) เกิดความขัดแย้งของการอบรมเลี้ยงดูบุตรในครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคมโรงเรียน ซึ่งต้องการสร้างให้เด็กและเยาวชนไทยมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยมากกว่าการเลี้ยงดูแบบว่านอนสอนง่าย คำนี้ถึงผลที่เกิดใกล้ตัวมากกว่าผลต่อส่วนรวม ตลอดจนขาดการมองแบบมุ่งอนาคต

3) มีความรู้และข่าวสารที่ไร้ขีดจำกัด เป็นตัวกระตุ้นให้มีการปรับกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสที่จะรับความรู้อย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่เด็กและเยาวชนไม่สนใจเลือกใช้ความรู้และข่าวสารให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อรอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของสิ่งไม่พึงประสงค์ต่างๆ และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

4) มีการแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรง เป็นตัวเร่งให้เกิดความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพและมีฝีมือ ในขณะที่เยาวชนส่วนใหญ่ยังเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ ดังนั้น เยาวชนต้องพัฒนา

ฝีมือแรงงาน รู้จักใช้ และจัดการกับข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จักการสร้างงานหรือการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อสามารถเข้าสู่การรองรับของตลาดแรงงานได้อย่างเพียงพอ

5) สังคมประชาธิปไตย สนับสนุนให้เกิดการเรียกร้องสิทธิ ซึ่งผู้เรียกร้องสิทธิ ต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เป็ผลเกิดขึ้นจากการได้มาซึ่งสิทธิ ดังนั้นเยาวชนจำเป็นต้องกล้าแสดงความคิดเห็นและมีความกล้าหาญทางจริยธรรม เพื่อเตรียมตัวเรียกร้องสิทธิของตนพร้อมทั้งเคารพในสิทธิของผู้อื่น ตลอดจนรู้จักรับผิดชอบต่อผลของสิทธิที่พึงมีพึงได้

6) เด็กและเยาวชนถูกแสวงหาประโยชน์ทางการค้า เช่น ธุรกิจเด็กข้ามชาติ กระบวนการค้ายาเสพติด การใช้สื่อละเมิดสิทธิของเด็ก ธุรกิจทางการศึกษา ฯลฯ ดังนั้น ครอบครัว และชุมชนต้องให้ความสนใจเอาใจใส่ในการปกป้องเด็กและเยาวชน ด้วยการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้เรื่องชุมชนและเสริมสร้างทักษะในการดำรงชีวิต ตลอดจนสร้างโครงข่ายการเฝ้าระวังในชุมชน

7) ประเทศไทยมีพันธกิจและข้อผูกพันกับนานาประเทศ ทั้งในเรื่องของสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็กและการค้าในเวทีโลก ฉะนั้นการบริหารและการจัดการ ตลอดจนคุณภาพการบริการเด็กและเยาวชน จะได้รับการตรวจสอบจากสังคมโลกกลุ่มต่างๆ ที่ประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับจำเป็นต้องทบทวนและปรับบทบาทในการให้บริการ การบริหารจัดการให้ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่เป็นมาตรฐานสากล

3. เครื่องชี้วัดหรือดัชนี

เครื่องชี้วัดเป็นตัวแปรทั้งทางปริมาณและ/หรือทางคุณภาพ ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้วัดความเปลี่ยนแปลงหรือบ่งบอกสถานภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งสามารถใช้วัดความสำเร็จหรือผลงานที่เกิดขึ้นหรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรหรือหน่วยงานกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยระบุปัญหา การวางแผน และการประเมินผลการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม เครื่องชี้วัดที่ใช้ในการตรวจสอบความสำเร็จว่าผลเป็นอย่างไรสามารถแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

1. แสดงปัจจัยนำเข้า ใช้วัดเมื่อจะดำเนินการพัฒนา
2. แสดงการกระทำที่จะเกิดขึ้น ใช้วัดจำนวนกิจกรรมที่ดำเนินการ
3. แสดงผลที่ได้รับ ใช้วัดผลงานเมื่อโครงการและกิจกรรมต่างๆ ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วโดยเทียบกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และความครอบคลุม

4. แสดงผลลัพธ์ ใช้วัดผลความสำเร็จเมื่อโครงการกิจกรรมต่างๆ สิ้นสุด โดยเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายระยะยาวของโครงการหรือผลกระทบด้านต่างๆ ของโครงการ
5. ประสิทธิภาพ ใช้วัดผลผลิตตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ
6. ประสิทธิภาพ ใช้วัดค่าใช้จ่ายที่จะลงทุนเปรียบเทียบกับผลผลิตที่เกิดขึ้น
7. ผลกระทบ ใช้วัดนโยบาย แผนงาน และโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขหรือพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หรือให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพเพียงพอ

จากการศึกษาสถานภาพตัวชี้วัดของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน พบว่าหน่วยงานเหล่านั้นได้จัดทำตัวชี้วัดตามวัตถุประสงค์และภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น กระทรวงสาธารณสุข มีเครื่องชี้วัดและประเมินผลการพัฒนาด้านสาธารณสุข สาขาส่งเสริมสุขภาพควบคุมป้องกันโรคในกลุ่มประชากรต่างๆ เพื่อเฝ้าระวังโรค เช่น ร้อยละของเด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการตามวัย อัตราการป่วยโรคไข้มองอักเสบในกลุ่มอายุ 0 - 9 ปี ร้อยละของการป่วยด้วยโรคเลือดจาง ทาลัสซีเมีย เป็นต้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีเครื่องชี้วัดทางสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือของกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในด้านสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนว่าบรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือไม่ เช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรวัยเรียน จำนวนนักเรียนนักศึกษา อัตราการคงอยู่ของนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 อัตราการว่างงานตามฤดูกาล แรงงานเด็ก อัตราส่วนของผู้ทำงานภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม การอพยพหางานทำ เป็นต้น กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม มีตัวชี้วัดลักษณะครอบครัวผาสุก เพื่อตรวจสอบครัวเรือนที่เข้าลักษณะและไม่ได้ลักษณะ เช่น มีสมาชิกอย่างน้อย พ่อ แม่ ลูก ในแต่ละครอบครัวอยู่พร้อมหน้าเป็นการถาวร เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีอยู่ร่วมกับพ่อแม่ ไม่มีเด็กกำพร้าพ่อแม่ ไม่มีสมาชิกเจ็บป่วยเรื้อรังช่วยเหลือตนเองไม่ได้หรือได้น้อยมากในการดำรงชีวิตประจำวัน เด็กในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เครื่องชี้วัดหรือดัชนีของหน่วยงานต่างๆ ดังกล่าว พบว่า

1. ดัชนีส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดในระดับโครงการของหน่วยงานแต่ละด้าน มิใช่ในระดับภาพรวมของการพัฒนาเด็กและเยาวชน
2. ดัชนีส่วนใหญ่จะวัดกระบวนการจัดการมากกว่าผลลัพธ์และผลกระทบของเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผู้ถูกวัด
3. ที่เรียกเครื่องชี้วัดหรือดัชนีบางตัวยังไม่มียุทธศาสตร์เป็นดัชนีที่ชัดเจนเป็นเพียงเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติทั่วไปเท่านั้น ยังขาดการพิสูจน์ด้วยการวิจัย

ส่วนที่ 3

นโยบายและวิธีการหลัก

1. วิสัยทัศน์

การพัฒนาเด็กและเยาวชน ภายใต้เงื่อนไขและหลักประกันทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ ตามทิศทางและการปรับยุทธศาสตร์ใหม่ จะส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ และการคุ้มครองจากครอบครัวและสังคม มีความสามารถในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ เต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความต้องการตามวัย มีทักษะในการดำรงชีวิต และพึ่งตนเองได้ ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม ภายใต้ระบบการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคมอย่างต่อเนื่อง

2. คุณลักษณะเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์

เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ อันจะช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงกำหนดคุณลักษณะเด็กและเยาวชนไว้เพื่อเป็นเกณฑ์วัดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา ดังนี้

- 1) มีความผูกพันในครอบครัว ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีทักษะในอาชีพและการดำรงชีวิต ที่รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น
- 2) มีสุขภาพและพลานามัยแข็งแรง และรู้จักการป้องกันตนเองจากโรคและสิ่งเสพติด
- 3) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรมคุณธรรม และมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบตามวัย
- 4) มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีศักดิ์ศรีและความภูมิใจในการทำงานสุจริต
- 5) รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลรอบด้าน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 6) รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยั่งยืนและมุ่งไปที่ความ

จำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล โดยครอบครัวจะมีบทบาทหลักในการดูแลรับผิดชอบเด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กรสังคมอื่นๆ จึงกำหนดเป็นนโยบาย ดังนี้

3. นโยบายเยาวชนแห่งชาติ

1. รัฐ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน และสื่อมวลชนต้องร่วมกันสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนในฐานะผู้มีส่วนสำคัญ ในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความคิดและกล้าตัดสินใจบนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่บนพื้นฐานภูมิปัญญาของสังคมวัฒนธรรมไทย ตลอดจนสามารถประยุกต์หลักธรรม และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย สติปัญญา ความสามารถในการทำงาน อารมณ์ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อตัว รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนอย่างสร้างสรรค์ ในกิจกรรมชุมชนและสังคมไทย

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวมีบทบาทหลักในการดูแลและรับผิดชอบการขัดเกลาทางสังคม ตลอดจนปลูกฝังทักษะชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กรอื่นๆ ในสังคม

4. สนับสนุนการกระจายความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นทุกระดับและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว เด็กและเยาวชน

5. ปรับแนวคิดของผู้ให้บริการโดยเฉพาะภาครัฐ ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างโปร่งใสทุกด้านและสามารถตรวจสอบได้

6. ใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนาและกำหนดภาระหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

7. เร่งรัดให้มีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาโดยมีดัชนีชี้วัดอย่างเป็นระบบ

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนา

เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นไปตามนโยบายการพัฒนา จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ.2545-2554 ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประกอบด้วยการพัฒนาด้านต่างๆ ตามมาตรการดังต่อไปนี้

1.1 ด้านสุขภาพและการป้องกัน

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก	ครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน
	หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
	องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจเอกชน
	สถาบันศาสนา
หน่วยสนับสนุน	กระทรวงสาธารณสุข
	กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
	สำนักนายกรัฐมนตรี
	กระทรวงมหาดไทย
	กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มาตรการ

- 1) ใช้มาตรการคัดกรองเพื่อรู้ปัญหาและเฝ้าระวังโรคที่ติดต่อ โรคไม่ติดต่อ และโรคทางพันธุกรรม
- 2) เร่งรัดการขยายบริการการประกันสุขภาพให้ครอบคลุมเด็กและเยาวชนทุกกลุ่ม รวมทั้งกลุ่มลูกจ้างในภาคเกษตรและกลุ่มด้อยโอกาส
- 3) จัดบริการสุขภาพอย่างมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี และให้มีระบบรายงานสุขภาพเพื่อประโยชน์ในการส่งต่อและรับบริการรักษาอย่างต่อเนื่อง
- 4) สนับสนุนให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในชุมชน ทั้งสุขภาพกายและใจ ตลอดจนโรคที่อาจเกิดจากภาวะเสี่ยงทางสุขภาพ อันได้แก่ การเสพเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ บุหรี่ สารเสพติด โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมการใช้ยาที่ถูกต้อง
- 5) ให้ความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์แก่เยาวชนทุกกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเพศศึกษาและอนามัยวัยรุ่น
- 6) สร้างความเข้าใจให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของการป้องกันโรค รักการออกกำลังกายอย่างถูกวิธีเป็นประจำ และมีแนวคิดเรื่องการรักษาสุขภาพว่ามีใช้เป็นส่วน

บุคคล แต่เป็นเรื่องของชุมชนที่จะต้องร่วมรับผิดชอบ ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบของการรักษาสุขภาพ และการป้องกันโรคที่เกิดจากภาวะเสี่ยงต่างๆ ได้

7) เผยแพร่ข่าวสารและให้บริการเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับภาวะเสี่ยงตามวัยช่วงอายุต่างๆ ให้มวลชนทราบเป็นระยะ

1.2 ด้านสติปัญญาและความสามารถในการทำงาน

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก

ครอบครัว

สถาบันการศึกษา

สถาบันศาสนา ชุมชน

หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน

องค์กรธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน

หน่วยสนับสนุน

กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มาตรการ

1) ส่งเสริมให้ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนลดปัญหาความขัดแย้งด้านแนวความคิดระหว่างกัน

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่จะแสวงหาข้อมูลในการตัดสินใจด้วยตนเอง มีทักษะในชีวิตด้วยวิธีการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เยาวชนรู้จักคิด รู้จักเลือกกระหว่างสารสนเทศที่ดีและเหมาะสม

3) จัดระบบการศึกษาสำหรับเยาวชนที่มุ่งผลิตเพื่อการมีงานทำ โดยให้เยาวชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนที่เน้นคุณภาพ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลาย

4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บิดามารดา ครู และสื่อมวลชน มีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในการสร้างคุณภาพเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาเป็นศูนย์ป้องกันปัญหาและปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชน

5) สร้างค่านิยมให้เห็นคุณค่าของการทำงาน การมีงานทำ และมีศักดิ์ศรีจากการทำงานที่สุจริต ตลอดจนสนับสนุนการผลิตกำลังแรงงานที่อยู่ในระบบการศึกษาให้สามารถประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น

6) ส่งเสริมให้ชุมชนและสถานศึกษาจัดการฝึกอาชีพสำหรับการเตรียมเยาวชนเพื่อเข้าสู่โลกอาชีพด้วยความมั่นใจและภาคภูมิใจ

1.3 ด้านอารมณ์และความรับผิดชอบตามวัย

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก	ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน สื่อมวลชน
หน่วยสนับสนุน	สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม

มาตรการ

- 1) สนับสนุนให้บิดามารดาใช้วิธีการเลี้ยงดูบุตรด้วยการให้ความรัก สนับสนุนควบคุม และใช้เหตุผล ตลอดจนมีความสม่ำเสมอในการวางระเบียบวินัยและการปฏิบัติในครอบครัว
- 2) รณรงค์ให้บิดามารดาแสดงความชื่นชมและชมเชยบุตร เมื่อลูกเรียนรู้ที่จะมีการเอื้อเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมหรือคนที่อยู่ไกลตัวออกไป
- 3) สร้างความเข้าใจให้บิดามารดาเห็นคุณค่าของการเป็นต้นแบบ เสริมสร้างลักษณะนิสัยความมีวินัย ความรับผิดชอบ และการควบคุมอารมณ์
- 4) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีประสบการณ์ที่หลากหลาย เพื่อการพัฒนาเจตคติ และบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ตลอดจนการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม
- 5) สร้างความเข้าใจในเรื่องแนวคิดการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ตรงกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
- 6) กระตุ้นให้ครูและครอบครัวมีบทบาทร่วมในการพัฒนาประชาคมเพื่อสนับสนุนให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้
- 7) สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ รู้จักการวางแผน อนาคตการทำงาน มีการควบคุมอารมณ์ มีระเบียบวินัยในตนเอง และเห็นคุณค่าในตนเอง

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก	ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน
	หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
	องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
	องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน
	สื่อมวลชน สถาบันศาสนา
หน่วยสนับสนุน	สำนักนายกรัฐมนตรี
	กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
	กระทรวงมหาดไทย
	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มาตรการ

- 1) สนับสนุนให้ชุมชน องค์กรระดับท้องถิ่นและระดับชาติเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดความต้องการในกิจกรรมของสังคม
- 2) ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีจิตสำนึก ยอมรับฟังความคิดเห็น และมีความรับผิดชอบจากการตัดสินใจและการร่วมดำเนินกิจกรรมในสังคม
- 3) สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม
- 4) สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้สิทธิ และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองจากการร่วมตัดสินใจในกิจการของชุมชนและสังคม
- 5) กระตุ้นให้ครู ผู้ปกครอง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาคม เพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนแต่ละแห่ง
- 6) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อป้องกัน ปกป้องผลกระทบที่จะเกิดแก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในทุกระดับ

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย มาตรการดังต่อไปนี้

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก	ครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน
	หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
	องค์กรเอกชน

	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	องค์กรธุรกิจเอกชน
	กระทรวงสาธารณสุข	
หน่วยสนับสนุน	สำนักนายกรัฐมนตรี	กระทรวงมหาดไทย
	กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	
	กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	
	องค์กรเอกชน	สื่อมวลชน

มาตรการ

- 1) ส่งเสริมความสำคัญของการเป็นต้นแบบชีวิตที่ดีของบิดามารดา และผู้นำทางความคิดที่เหมาะสมแก่เด็กทุกวัย
 - 2) สร้างความเข้าใจและวิธีเลี้ยงดูบุตรให้เหมาะสมตามความต้องการของพัฒนาการแต่ละวัย
 - 3) บูรณาการเนื้อหาครอบครัวศึกษาให้เป็นส่วนสำคัญของหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ
 - 4) รณรงค์ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษา และสร้างความเข้าใจโดยผ่านสื่อมวลชน และผ่านบทบาทของผู้นำทางสังคมอย่างต่อเนื่อง
 - 5) พัฒนาคุณภาพการบริการแนะแนวและบริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับครอบครัว
 - 6) สนับสนุนการจัดกิจกรรมของครอบครัวในงานพัฒนาชุมชนและสังคม
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ ประกอบด้วยมาตรการดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการบริหารและการจัดการ

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก	สำนักนายกรัฐมนตรี
	กระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
	กระทรวงสาธารณสุข
	กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
	กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม
	สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
	สถาบันวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน
	หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยสนับสนุน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ สำนักงานประมาณ
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
องค์กรเอกชน สื่อมวลชน ครอบครัว
องค์กรธุรกิจเอกชน

มาตรการ

- 1) ภาครัฐจะเป็นหน่วยงานหลักและสนับสนุนการเตรียมความพร้อมในระยะแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้ครอบครัว ชุมชน และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะเป็นหน่วยหลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปได้
- 2) ปรับบทบาทของหน่วยงานกลาง คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ให้มุ่งภารกิจในการกำกับ ส่งเสริม และประสานงานให้เกิดการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพผู้ปฏิบัติงานจากองค์กรเอกชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้มีความเป็นมืออาชีพในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน
- 3) กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการโดยเน้นความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และท้องถิ่น เพื่อให้เกิดคุณภาพของการบริการและเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบ
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในลักษณะองค์รวม
- 5) สนับสนุนให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
- 6) เร่งรัดให้มีการกำหนดตัวชี้วัดและกำหนดผลลัพธ์ของการพัฒนาเด็กและเยาวชน
- 7) ปรับแนวคิดในการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเป็นองค์รวมและครอบคลุม โดยเฉพาะการบริการเด็กกลุ่มพิการ กลุ่มเด็กในภาวะยากลำบาก และกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษซึ่งผ่านการคัดกรองแล้วอย่างเป็นธรรมระหว่างบิดามารดา/ผู้ใช้อำนาจปกครอง และรัฐ
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง เป็นหน่วยงานกลางในการเชื่อมโยงข้อมูลเยาวชนจากบัตรประชาชน
- 9) ปรับปรุงกลไกเพื่อเอื้อต่อการส่งเสริม ปกป้องและคุ้มครองเด็ก/เยาวชนในส่วนราชการต่างๆ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ

3.2 ด้านการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก

สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงสาธารณสุข
กระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม
สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
สถาบันวิจัย องค์การพัฒนาเอกชน
หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยสนับสนุน

องค์กรเอกชน สื่อมวลชน ครอบครัว
องค์กรธุรกิจเอกชน

มาตรการ

- 1) พัฒนากฎระเบียบและบังคับใช้กฎหมายให้รองรับกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน เพื่อประโยชน์ในการดูแล และพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นมาตรฐานสากล
- 2) ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
- 3) ผลักดันการบังคับใช้กฎหมายให้มีผลในการปฏิบัติ
- 4) สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองได้เข้าใจในเนื้อหาของกฎหมาย ตลอดจนมีการประสานแนวคิดความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ
- 5) ศึกษากฎหมายที่มีอยู่และไม่ได้บังคับใช้หรือใช้บังคับไม่เกิดผล เพื่อพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้น

3.3 ด้านการระดมทรัพยากร

ผู้รับผิดชอบ

หน่วยหลัก

สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงสาธารณสุข
กระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม
สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
สถาบันวิจัย องค์การพัฒนาเอกชน

	หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค
	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
หน่วยสนับสนุน	องค์กรเอกชน สื่อมวลชน
	ครอบครัว องค์กรธุรกิจเอกชน

มาตรการ

1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมจากองค์กรภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรประชาชนในการจัดบริการ การส่งเสริมทักษะชีวิต และการเสริมสร้างประสบการณ์ทางด้านต่างๆ รวมทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่เด็กและเยาวชนในรูปแบบที่หลากหลาย

2) เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทั้งที่ไม่เป็นปัญหาและที่เป็นปัญหาแก่สังคม เพื่อให้สังคมได้รับรู้และชื่นชมในกรณีเป็นตัวอย่างที่ดี และหากในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือจะได้มีการระดมทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ

5. กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชน

การแปลงนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยกลไกการจัดบริการทั้งจากภาครัฐ นอกภาครัฐ และภาคประชาชน ซึ่งจะร่วมมือกันพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นมาตรฐานเดียวกัน และเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงให้เกิดการเอาใจใส่ดูแลเด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบครบวงจร ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานกลางจะเป็นกลไกในการกำกับและบริหารการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยการทำหน้าที่ประสานความเข้าใจในแนวคิดการทำงานตามนโยบายและแผนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ รวมทั้งกำหนดวิธีการและดำเนินการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเด็กและเยาวชน ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนและสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน

6. แนวทางการจัดทำเครื่องชี้วัด

การบริหารการพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศที่จะร่วมกันตรวจสอบผลของการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานและความโปร่งใสในการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานสากลด้วยแนวทาง ดังนี้

1. จัดทำดัชนีเพื่อตรวจสอบภายใน ด้วยการติดตามการทำงานของแต่ละองค์กร พัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อตรวจสอบภารกิจของหน่วยงาน การจัดบริการ ตลอดจนปรับปรุงและ กำหนดโครงการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
2. จัดทำดัชนีเพื่อตรวจสอบภายนอก ด้วยการประเมินจากองค์กรภายนอกตามพันธกิจ และมีการสร้างเกณฑ์มาตรฐานกลางเป็นองค์รวมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดกับเด็กและเยาวชนเพื่อสามารถประเมินผลการพัฒนาเด็กและเยาวชนใน ระดับชุมชน ระดับชาติ และสามารถเปรียบเทียบกับมาตรฐานระดับโลกได้
3. รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบเป็น ระยะ

ภาคผนวก

นิยามศัพท์

1. วิสัยทัศน์	หมายถึง	ข้อความที่แสดงถึงความมุ่งหวังในระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน
2. ภารกิจ	หมายถึง	ข้อความที่แสดงถึงความรับผิดชอบหลักหรือกิจกรรมหลักขององค์กรเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
3. ความรับผิดชอบต่อตามวัย	หมายถึง	การปลูกฝังพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อและมีความรับผิดชอบแก่เด็กและเยาวชนตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ ให้ปฏิบัติตามระเบียบ ประเพณี กฎหมายของสังคม ซึ่งผลที่จะตามมาคือ การมีวินัย คุณธรรม และจริยธรรม
4. การรู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส	หมายถึง	การแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือในลักษณะต่างๆ แก่ผู้ที่อยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่า
5. หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค	หมายถึง	จังหวัด อำเภอ
6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	หมายถึง	เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล
7. ความเป็นมืออาชีพ	หมายถึง	ความรู้ ทักษะเฉพาะด้านในวิชาชีพ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นมาตรฐานที่ควรเป็นแบบอย่าง
8. วิทยาการสมัยใหม่	หมายถึง	ทฤษฎี แนวคิดที่ปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทันสมัย
9. อนามัยเจริญพันธุ์	หมายถึง	ภาวะความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายและจิตใจ ที่เป็นผลจากกระบวนการและการทำหน้าที่การเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ทั้งเพศชายและหญิงทุกช่วงอายุ อันส่งผลให้มีชีวิตอยู่ในสังคม

ได้อย่างมีความสุข มีองค์ประกอบที่สำคัญ 10 ประการ ได้แก่

1. การรู้จักวางแผนครอบครัว
2. มีความรู้เกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก
3. การรู้จักป้องกันโรคเอดส์
4. การรู้จักป้องกันมะเร็งในระบบสืบพันธุ์
5. การรู้จักป้องกันโรคติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์
6. การรู้จักป้องกันการแท้งและภาวะแทรกซ้อนระหว่างตั้งครรภ์
7. มีความรู้เมื่อต้องประสบกับภาวะความมีบุตรยาก
8. มีความรู้เรื่องเพศศึกษาที่ถูกต้องและปลอดภัย
9. มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอนามัยวัยรุ่น
10. มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับภาวะหลังวัยเจริญพันธุ์และผู้สูงอายุ

10. กลุ่มผู้นำทางความคิด หมายถึง

กลุ่มบุคคลที่สามารถเป็นต้นแบบในการสร้างค่านิยม เปลี่ยนแปลงแนวความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบันประกอบด้วย 9 กลุ่ม คือ

1. ครู อาจารย์
2. บิดามารดา ญาติพี่น้อง
3. สื่อมวลชน
4. นักการเมือง
5. ผู้นำกลุ่ม / ผู้นำองค์กร / ผู้นำชุมชน
6. เพื่อน
7. ศิลปิน
8. ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ
9. นักกฎหมาย

11. ผู้ดูแลเด็ก	หมายถึง	กลุ่มพ่อแม่ พี่เลี้ยง ครู ผู้นำชุมชน ผู้ทำงานกับเด็ก ทั้งในบ้าน สถานรับเลี้ยงเด็ก ศูนย์เด็กในชุมชน
12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาลูก และเยาวชน	หมายถึง	ทิศทางหลักที่สามารถปฏิบัติได้และเป็นที่ยอมรับ เพื่อให้การจัดบริการแก่เด็กและเยาวชน บรรลุวัตถุประสงค์
13. ระบบการจัดการศึกษา มุ่งผลิตเพื่อการมีงานทำ	หมายถึง	การจัดการศึกษาต้องปรับตัวตามรูปแบบของ เศรษฐกิจ เพื่อให้คนมีงานทำ อีกทั้งมีกรอบ ความจำเป็นในการผลิตกำลังคนว่าผลิตใน สาขาวิชาและปริมาณเท่าใด ด้วยคุณภาพและ มาตรฐานอย่างไร เพื่อสถานศึกษาจะดำเนินการ ผลิตในทิศทางที่พึงประสงค์
14. การเรียนรู้ที่จะแสวงหาข้อมูล	หมายถึง	การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การ กีฬาและนันทนาการ
15. เด็กในภาวะยากลำบาก	หมายถึง	บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ประสบปัญหา และไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ พื้นฐาน ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากสังคม เป็นพิเศษอย่างมาก เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ อย่างเป็นปกติสุข แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ 1) เด็กถูกปล่อยปละละเลย ได้แก่ เด็กเร่ร่อน/ ขอทาน 2) เด็กถูกละเมิดสิทธิ ได้แก่ เด็กถูกทารุณ โศภณเด็ก เด็กถูกข่มขืน และแรงงานเด็ก 3) เด็กประพฤติดนไม่เหมาะสม ได้แก่ เด็กติด สารเสพติด ตั้งครรภ์นอกสมรส

		เด็กก่ออาชญากรรม/ต้องคดี เด็กในสถาน พินิจ เด็กมั่วสุมในสถานเริงรมย์
		4) เด็กพิการทางกาย/จิตใจ/พิการทางสติ ปัญญา
		5) เด็กขาดโอกาส/ยากจน เข้าไม่ถึงบริการ
		6) เด็กได้รับผลกระทบจากเอดส์ ได้แก่ เด็ก เป็นเอดส์ เด็กกำพร้าเพราะพ่อแม่เป็นเอดส์ สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาปรากฏในแผน แก้ไขปัญหาคณะในภาวะยากลำบาก
16. หน่วยกลาง	หมายถึง	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและ ประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจใน การกำกับดูแล จัดทำนโยบาย ติดตามและ ประเมินผลการพัฒนาเด็กและเยาวชน
17. หน่วยงานหลักในการพัฒนา เด็กและเยาวชน	หมายถึง	หน่วยพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ครอบครัว
18. หน่วยสนับสนุน ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน	หมายถึง	หน่วยงานที่ร่วมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเด็ก และเยาวชน เช่น กระทรวง ทบวง กรม องค์กร เอกชน องค์กรประชาชน
